БУТУН ДУНЬЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ҚИЗИЛ ЎЗБЕКИСТОН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТ (большевик)ЛАР ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ, ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

№ 50 (6725)
9 МАРТ ЯКШАНБА 1947 ЙИЛ
БАҲОСИ 20 ТИЙИН

Бизга жуда кўп пахта керак. Шунинг учун ҳам пахтакор республикалардан ва даставвал пахтачиликда катта ўрин тутган Ўзбекистондан йиллик ва бешйиллик планда белгиланган топшириқларни тўла ва ошириб бажариш соҳасида катта иш қилиш талаб этилади.

(ЎРТОҚ А. А. АНДРЕЕВ ДОКЛАДИДАН).

Урушдан кейинги даврда қишлоқ хўжалигини юксалтириш тадбирлари ҳақида

ВКП(б) Марказий Комитетининг Пленумида ўртоқ А. А. АНДРЕЕВ доклади

Ўртоқлар! Қишлоқ хўжалигини юксалтириш масалалари ҳақида гапиришдан олдин мен тинч қурилиш даврида партия томонидан қишлоқда олиб борилган ғоят катта ишлар тўғрисида қисқача тўхталиб ўтмоғим керак.

Колхоз тузуми душманларига қарши партиямизнинг қаттиқ кураш олиб борганлиги, колхоз тузуми душманларининг тор-мор келтирилиши ва қишлоқда катта ишлар олиб борилганлиги натижасида қишлоқ хўжалигимизнинг қиёфаси тамомила ўзгарди, я'ни у қолоқ ва тарқоқ майда деҳқон хўжалигидан машиналашган энг йирик илғор хўжаликка айланди.

Колхоз тузумининг ғалаба қилганлиги ва қишлоқ хўжалигини машиналаштириш учун замин ҳозирланганлиги туфайли, ғалла проблемаси сингари энг муҳим масалани ҳал қилиш имконияти туғилди: 1940 йилда 7,2 миллиард пуд ғалла маҳсулоти етиштирилди, товар ғалла эса 1913 йилда етиштирилган ғаллага нисбатан деярлик икки марта кўпайди. Енгил саноат тармоқлари учун ўзимизнинг хомаш'ё базамизни вужудга келтириш масалалари ҳал қилинди. Чунончи, пахта етиштириш 1913 йилдагига нисбатан 3,5 марта, зиғирпоя толаси деярлик 2 марта, майин ва дағалроқ жун етиштириш 3 мартадан кўпроқ, кунгабоқар 4,5 марта, қанд лавлаги қарийб 2 марта ошди. Айни вақтда колхоз ва совхозларда чорвачилик анчагина юксалиб, молларнинг маҳсулдорлиги ошаборди.

Қишлоқ хўжалиги тармоқларида маҳсулот миқдорини ошириш блан бир қаторда, маҳсулотнинг сифати ҳам кўп даражада яхшилана борди. Дон етиштиришда буғдойнинг салмоғи ортди. Ҳамма дон экинларининг бешдан тўрт қисмидан кўпроғи нав'дор уруғ блан экилди. Чорвачиликда зотли моллар салмоғи анчагина кўпайди. Қишлоқ хўжалигининг янги тармоқлари, шу жумладан чой, цитрус экинлари, каучук берадиган ўсимликлар тармоғи вужудга келтирилди.

Бу, қишлоқ хўжалигининг оддий юксалишигина эмас эди, албатта. Бу, қишлоқда янги, социалистик колхоз тузумининг ғалабаси эди. Чунки қишлоқ хўжалиги жамоат хўжалигининг ривожлантирилиши натижасида юксалди. Буни ақалли шундан ҳам кўриш мумкинки, урушдан аввал ўтган 5 йил мобайнида колхозларнинг экин майдонлари 13 миллион гектар кенгайди, колхозлардаги чорва молларнинг туёғи 39 миллион кўпайди. Колхозларнинг асосий фондлари икки ярим марта ошди, колхозларнинг пул даромадлари 10 миллиард сўмдан 21 миллиард сўмга етди.

Колхоз тузумининг ғалабаси колхозчи деҳқонларнинг турмушини тубдан яхшилашга ҳам имкон берди. Меҳнатга лаёқатли ҳарбир колхозчининг меҳнат кунига бериладиган нарсалар кўпая борди. Бошқа озиқ-овқатларни ҳисобга олмаганда ҳам, ёлғиз ғалланинг ўзидан бериладиган натура ҳақи ва пул 1936 йилдан бошлаб бир ярим ҳисса кўпайди.

Сталинча бешйилликлар мобайнида қишлоқ хўжалиги асосан машиналаштирилиб бўлди. 1940 йилда қишлоқ хўжалигимизда 530 минг трактор, 182 минг комбайн ва 228 минг юк автомашинаси бор эди. 1940 йилда колхозларда ерларнинг тўртдан уч қисми трактор блан ҳайдалди ва экинларнинг ярмидан кўпроғи трактор блан экилди, ғалла экинларининг ярми комбайн блан ўрилди, ғаллакор районларда эса комбайнлар блан янада кўпроқ дон ўриб-йиғиб олинди. Қишлоқ хўжалигимиз чиндан ҳам энг машиналашган бир ҳолга келиб қолди, чунки ҳатто Америкада ҳам экин майдонларининг ярмигина трактор блан ҳайдалар ва экинларнинг учдан бир қисмигина трактор блан экилар эди. Европа мамлакатлари тўғрисида гапириб ўлтирмаса ҳам бўлади. Улар бу жиҳатдан анча кейинда қолганлар.

Қишлоқ хўжалигида колхоз, МТС ва совхозларнинг янги кадрларини етиштиришдек муҳим масала ҳал қилинди. Қишлоқда янги одамлар пайдо бўлди. Булар тракторчилар, комбайнчиларгина эмас, балки колхозларда янги кишилар, қишлоқ хўжалигини олға қараб ривожлантирувчи янги илғор колхоз кадрлари ҳам эди. Партия ва давлат қишлоқ хўжалигини янада юксалтириш ишида ана шу кадрларга ишонч блан суяна олар эди.

Ўртоқлар, тўппа-тўғри айтиш мумкинки, қишлоқ хўжалигимиз олға қараб янада кўпроқ силжишга тамомила тайёр эди. Бизни мажбуран урушга тортиб, ишимизга халал бермаганларида эди, қишлоқ хўжалигимиз, ҳеч сўзсиз, жуда ривожланиб кетган бўлур эди.

Колхоз ва совхозларимиз урушдан аввалги даврда куч-қувват йиққанликлари орқасидагина улар уруш вақтида ҳам ўз вазифаларини муваффақият блан уддалай олдилар, албатта.

Ўртоқ Сталин бу тўғрида 1943 йилдаёқ шундай деган эди: «... колхоз ва совхозларимизнинг армия ва мамлакатни озиқ-овқат блан та'минлаб туришида жиддий камчиликлар бўлмади. Албатта, колхоз тузуми бўлмаганида, колхозчилар фидокорона ишламаганида, биз ана шу жуда оғир вазифани бажаролмаган бўлар эдик. Армиямиз урушнинг учинчи йилида озиқ-овқат жиҳатидан танқислик кўрмаган экан, аҳоли озиқ-овқат блан, саноат эса — хомаш'ё блан та'мин этилаётган экан, бунда колхоз тузумининг кучи ва ҳаётлилиги, колхозчи деҳқонларнинг ватанпарварлиги яққол кўринди».

Уруш вақтида қишлоқ хўжалигимизнинг катта қийинчиликларга дуч келганлиги ҳаммага ма'лум. Аммо, ана шу барча қийинчиликларга қарамасдан, колхозларимиз ўз вазифаларини шараф блан уддалай олдилар ва урушдан сўнг ма'навий ва сиёсий жиҳатдан яна ҳам чиниқиб мустаҳкам бўлиб қолдилар. Колхоз тузуми енгилмас бир куч эканлигини кўрсатди.

Колхоз тузумининг душманлари уруш вақтида колхозларимиз тарқаб кетади, деб кўз тиккан эдилар. Уларнинг бу ниятлари тамомила чиппакка чиқди. Босқинчилар колхоз деган нарсадан асар ҳам қолдирмаслик учун жон-жаҳдлари блан уринган бўлсалар ҳам, душман томонидан босиб олинган ерлар армиямиз томонидан озод қилиниши ҳамоно колхозлар яна дарҳол қайтадан бун'ёдга келтирилди, уларнинг хўжаликлари эса тиклана борди. Бунинг устига, ҳатто душман оккупациясида бўлган колхозлар душманга қарши курашиш учун партизан отрядлари тузиб, ўз ишларини давом эттирдилар.

Аммо, уруш қишлоқ хўжалигига ёмон та'сир қилди ва оғир оқибатларга сабаб бўлди. Экин майдонлари камайди, ҳосил пасайди, чорва молларининг туёғи озайди ва уларнинг маҳсулдорлиги камайди, кадрлар бирмунча заифроқ бўлиб қолдилар, колхозларда кишилар камроқ бўлиб қолди. МТС ва совхозларда техника қуроллари озайди, душман томонидан аввал босиб олинган ерлардаги қишлоқ хўжалиги катта хонавайронликка учради. Шу сабабли эндиликда, тинч қурилиш даврига киришилган бир пайтда, қишлоқ хўжалиги масалалари партиямиз олдида турган энг муҳим масала бўлиб қолди.

Урушдан кейинги даврда бизда қишлоқ хўжалигини тиклаш соҳасида ишлар қай аҳволда бормоқда?

Душмандан озод этилган районлардаги қишлоқ хўжалигини тиклаш соҳасида ҳукумат томонидан ёрдам кўрсатиш йўлида дарҳол жиддий чоралар кўрилди. Янгиларини юбориш ва бошқа районлардан олиб жўнатиш йўли блан бу районларга анчагина миқдорда трактор, қишлоқ хўжалик машиналари юборилди. Колхозларга от ва маҳсулдор моллар блан ҳам ёрдам берилди, давлат томонидан уруғлик ва ем-хашак блан ёрдам кўрсатилди. Бу чоралар натижасида озод қилинган районларнинг колхозлари ва деҳқон хўжаликлари ҳозирнинг ўзидаёқ урушдан аввалги экин майдонларининг тўртдан уч қисмигача тиклаб бўлдилар, чорва молларининг туёғини эса, урушдан аввалги даврдаги миқдорнинг ярмисигача етказдилар.

Ҳукумат трактор, қишлоқ хўжалик машиналари, улар учун запас қисмлар, минерал ўғитлар ишлаб чиқаришни яна тиклаш тадбирларини ҳам кўрди.

Шу вақт ичида кечиктириб бўлмайдиган турли тадбирлар, шу жумладан нав'дор дон экиш ишларини тиклаш тадбирлари кўрилди, колхозларда алмашлаб экиш тартибини тиклаш ва янгидан жорий этиш соҳасида жиддий чоралар кўрилди, лавлаги, зиғирни қайтадан экабошлаш, мойли экинлар майдонини кенгайтириш ва пахтачиликни юксалтириш тадбирлари кўрилди.

Шуни айтиш керакки, 1946 йилда юз берган қурғоқчилик қишлоқ хўжалигини тиклаш ишида бизга анчагина халақит берди, албатта. Давлат план комиссиясининг ахборотида қурғоқчилик миқ'ёси айтиб ўтилган. Бу ахборотдан кўринишича, жуда катта қурғоқчилик рўй берган. Сра муболаға қилмасдан айтиш мумкинки, колхоз тузуми ва Совет ҳокимияти бўлмаганида эди, бундай қурғоқчилик натижасида мамлакатда ниҳоятда катта очарчилик пайдо бўлар эди. Бизда бундай аҳвол рўй бермади. Воронеж, Курск, Орёл, Тамбов областьлари, Украина областьларининг бир қисми, Молдавия ва бошқа ерларда қурғоқчилик рўй берганлиги равшан бўлиб қолиши ҳамоно Ўртоқ Сталин қурғоқчилик оқибатларининг олдини олиш учун колхоз ва деҳқон хўжаликларига резервдан озиқ-овқат ва ем-хашак блан ёрдам бериш, тракторлар ва бошқа барча зарур нарсалар блан ёрдам бериш масаласини қат'ий қилиб ўртага қўйди ва шундай ёрдам кўрсатилди.

Энди менга Қарор лойиҳасида кўрсатилган вазифаларга тўхталиб ўтишга рухсат этасиз.

I.

Ғалла ва техника экинлари етиштиришни кучайтириш соҳасидаги вазифалар

Ғалла соҳасида. Ғалла масаласи бутун хўжалигимиз учун нақадар катта аҳамиятга эга эканлиги ма'лум. Шу сабабли, ғалла етиштиришни кучайтириш қишлоқ хўжалиги соҳасидаги энг муҳим вазифалардан биридир.

Бешйиллик планга мувофиқ, 1950 йилда экин майдонларини 1945 йилга нисбатан 20,6 миллион гектар кенгайтирган ва ҳосилни анчагина кўпайтирган ҳолда 127 миллион тонна миқдорида ялпи ғалла маҳсулоти олишга муваффақ бўлиш вазифаси ўртага қўйилди. Бу йил ғалла экиладиган майдонларни 6,3 миллион гектар кенгайтириш кўзда тутилади.

Барча областьлар, ўлкалар ва республикалар донни етиштиришни тезроқ кўпайтириш соҳасида астойдил ишламоқлари керак. Бу вазифа барча районлар учун энг муҳим вазифадир.

Озиқ-овқатнинг энг муҳим тури бўлмиш буғдой етиштиришни кучайтириш, я'ни жанубий районларда **кузги буғдой** экишни ва Сибирь ҳамда Волга бўйи районларида **лалми буғдой** экиш ишларини юксалтириш катта аҳамиятга эгадир.

Шуни та'кидлаб ўтиш керакки, лалми буғдой етиштириладиган асосий ерлар бўлмиш Саратов, Омск, Курган, Новосибирск областьлари, Татаристон АССР сингари жойларда **лалми буғдой** экиладиган майдонлар айниқса камайиб кетди.

Украинада асосан арпа экиш ҳисобига лалми буғдойнинг экилмай қолганлиги йўл қўйиб бўлмайдиган бир ҳол эканлигини ҳам та'кидлаб ўтиш керак. Гап шундаки, Украинада арпа экинлари 1946 йилнинг ўзидаёқ урушдан аввалги даражадан ошириб юборилди, лалми буғдой экинлари эса анчагина кам бўлди. Украинанинг маҳсулдор қора тупроқ яхши ерларига буғдой экилмай, унча қимматли экин бўлмаган арпа экилиши нотўғри, албатта. Шу сабабли шу йилнинг ўзидаёқ Украинада лалми буғдой экинларини кўпайтириш зарур.

Сибирь областьлари, Волга бўйи, Украина, Шимолий Кавказ ва бошқа областьларнинг ходимларидан буғдой етиштиришни аввалги даражасига етказишгина эмас, балки бу даражадан ҳам ошириб юбориш талаб қилинади.

Лойиҳада аҳоли учун катта аҳамиятга эга бўлган озиқ-овқат — **дуккакли дон** ва бошқа **дон экинларининг** ялпи маҳсулотини анчагина кўпайтириш мўлжалланади. Бу нарса **гречиха** соҳасида айниқса Курск, Орёл, Брянск, Тула областьларига ва Татаристонга тааллуқлидир. Гречиха етиштиришда катта ўрин тутиб келган бу областьлар гречиха экинини анчагина камайтириб юбордилар.

Тариққа келганда эса, шуни айтиш керакки, жойларда тариққа бошқа экинларнинг экилмай қолган қисмини қоплаш учун эҳтиётдан экиладиган экин деб қараш сингари нотўғри муносабатда бўлиш ҳоллари кўрилмоқда. Шу сабабли тариқни кўпинча муддати ўтиб кетгандан сўнг ва яхши ишланмаган ерларга экадилар. Натижада жуда кам ҳосил олинади. Ҳолбуки, мўл ҳосил бера олиши мумкинлиги ва айни вақтда қурғоқчиликка чидамли бўлиши жиҳатдан ҳам тариқ жуда муҳим экиндир. Масалан, 1940 йилда 500 минг гектар ернинг ҳар гектаридан ўрта ҳисоб блан 15 центнердан, 200 минг гектар ердан эса — 20 центнердан ҳосил олинган эди.

Жанубий районлар учун айниқса муҳим ҳисобланган дон экинларининг бири, я'ни **маккажўхори тўғрисида** ҳам сўзлаб ўтишга тўғри келади. Мен бу ерда ўртоқ Хрущёвнинг маккажўхори етиштириш соҳасида жонкуярлик қилганлигини айтиб ўтишим керак. Ўртоқ Хрущёвнинг бу ҳақда айтганлари тўғри. Гап шундаки, маккажўхорининг овқат бўлиши блан бирга чорвачиликни юксалтиришда ҳам аҳамияти катта. Маккажўхори серҳосил ва қурғоқчиликка чидайдиган экин, янги, дурагай нав'лари экилса унинг ҳосили яна ҳам кўпаяди.

Маккажўхори майдонини кенгайтиришда қишлоқ хўжалиги органларида масалага эскича қараш ҳоллари кўплигини та'кидлаб ўтмасдан бўлмайди. Маккажўхори шимолроқда ҳам, я'ни Волга бўйида, марказий қора тупроқ областьларида ва ҳатто жанубий Сибирь қирларида ҳам экилиши мумкинлиги тажрибада исбот этилганлигига қарамай, маккажўхорини ёлғиз жанубдагина экиш мумкин деб ўйлайдилар. Куйбишев областидаги Безенчук, Сталинград областидаги Камишин тажриба станциялари маккажўхори устида кўп йиллардан буён иш олиб бориб, унда бирмунча шимолроқ районларда ҳам яхши ҳосил олаётирлар. Қишлоқ хўжалик министрлиги ва унинг жойлардаги органларидан маккажўхори экинларини жиддий суратда кўпайтириш ва унинг ҳосилини ошириш, шунингдек маккажўхорининг дурагай нав'ларини тезроқ кўпайтириш масалалари блан жиддий суратда шуғулланишларини талаб қилмоқ керак.

Техника экинлари соҳасида ҳам муҳим вазифалар ўртага қўйилаётир.

Пахта соҳасида. 1950 йилда ҳаммаси бўлиб 3,1 миллион тонна пахта олинишига, 1948 йилдаёқ урушдан аввалги вақтда сувли ерлардан олинган пахта маҳсулоти даражасидан ошириб юборишга муваффақ бўлиш вазифаси ўртага қўйилди. Бу йил пахта майдонини 166 минг гектар кенгайтириш, унинг ҳосилини анчагина ошириш плани тасдиқланди.

Ўтган йил ҳукумат томонидан кўрилган тадбирлар ва республикаларда олиб борилган катта ишлар туфайли пахтачиликни тиклашда жиддий натижаларга эришилди. Умуман олганда, чигит экиш ва пахта ҳосилини ошириш плани бажарилди, пахта тайёрлаш плани ошириб бажарилди. Бу, ишнинг бошланғичи, албатта. Бизга жуда кўп пахта керак. Шунинг учун ҳам пахтакор республикалардан ва даставвал пахтачиликда катта ўрин тутган Ўзбекистондан йиллик ва бешйиллик планда белгиланган топшириқларни тўла ва ошириб бажариш соҳасида катта иш қилиш талаб этилади.

Шуни айтиш керакки, пахтачиликни янада юксалтириш иши кўп жиҳатдан чигит экиш ва ғўза парваришининг яхшиланишига, сувли ерлардан тўғри фойдаланилишига ва уларнинг янада кенгайтирилишига, бедапояларнинг анчагина оширилишига боғлиқдир.

Бу ишга тегишинча аҳамият берилаётган ерларда ўтган йили мўл ҳосил олинганлигини кўрдик. Масалан, Ўзбекистонда гектар бошига ўрта ҳисоб блан пахтадан 13,7 центнер ҳосил олинганя ҳолда, Андижон области 18 центнердан, Сурхондар'ё области 19 центнердан, Тошкент областининг Янгийўл райони 24,6 центнердан ҳосил олди. Айни вақтда Ўзбекистонда ерни ёмон ишлаб жуда кам ҳосил олган область ва районлар ҳам бор. Гектаридан 9 центнердангина ҳосил олган Хоразм областини шулар қаторига қўйиш мумкин.

Мен Ўзбекистондан мисол келтирдим. Бошқа пахта етиштирувчи республикалардан ҳам шундай мисоллар келтириш мумкин.

Кейинги йилларда ирригация соҳасида, сув танқислигини камайтириш соҳасида айниқса Ўзбекистонда катта ишлар қилинди. Аммо сувдан фойдаланиш ва ариқ ҳамда зовурларни кўнгилдагидек ҳолда тутиш йўлида, хусусан сувли ерлардан фойдаланишда аҳвол яхши деб бўлмайди.

Ма'лумотлар шуни кўрсатадики, кейинги йилларда Ўзбекистонда ерлар нотўғри суғорилиши, каналлар ўз вақтида тозаланмаслиги натижасида анчагина сувли ерлар ташландиқ ҳолга келиб қолди ва шўр босиб кетди. 1945 йилнинг ўзидагина Ўзбекистонда сувли ерлар 100 минг гектар камайди. 1946 йилда сувли ерлар ҳамон камая борди.

Сувдан нотўғри фойдаланиш ва сувли ерларни ташландиқ ҳолга келтириб қўйиш каби бундай фактлар Тожикистон, Туркманистон, Қирғизистон ва бошқа республикаларда ҳам рўй берди.

Минерал ўғитлар пахтачиликни ривожлантиришда катта ўрин тутади, албатта. Ҳамма ўртоқлар ўғит талаб қиладилар. Химия саноати ўғит ишлаб чиқаришни анчагина кўпайтирмоғи керак. Пахтакор районларга яқин бўлган Қоратоғдан фосфоритлар чиқариш ишини жадаллик блан кенгайтириш ва Ўрта Осиё блан Қозоғистонда қурилиши мўлжалланган тўртта суперфосфат заводи қурилишини жадаллатиб юбориш керак.

Аммо пахта ерларига солинадиган ўғитларни кўпайтирувчи бошқа муҳим манба'лар ҳам бор. Бу — бедапояларни кенгайтиришдир. Бедада азот моддаси кўп. Шуни айтиш керакки, барча пахта етиштирувчи республикаларда бедапоялар жуда камайиб кетди. Масалан, 1940 йилда Ўзбекистонда бедапоялар майдони 40 процент камайган.

Бедапояларни кенгайтириш иши блан жиддий шуғулланмоқ керак. Шунинг натижасида пахтадан мўл ҳосил етиштириш учун ҳам, чорвачиликни ривожлантириш учун ҳам мустаҳкам замин ҳозирланади.

Қанд лавлаги соҳасида. Шуни айтиш керакки, уруш даврида экин майдонлари камайиши ва ҳосилнинг пасайиши орқасида қанд лавлаги етиштириш анча озайди. 1946 йилда лавлаги майдони 1945 йилдагига нисбатан 100 минг гектар кўпайди. Аммо, лавлагикор районларда қурғоқчилик бўлганлиги сабабли, биз қанд лавлагининг умумий ҳосилини оширолмадик.

1950 йилда ҳаммаси бўлиб 26 миллион тонна лавлаги олиш, ҳосилни 1945 йилдагига нисбатан деярлик икки баравар ошириш вазифаси турипти. Демак, биз умумий ҳосил жиҳатидан урушдан илгариги даражадан анча ўтиб кетишимиз ва 1945 йилдаги даражадан уч марта ошиб кетишимиз керак. Бу йил экин майдони 120 минг гектар кўпайтирилиши, лавлаги ҳосили анчагина оширилиши керак.

Бу вазифани ҳал қилиш асосий лавлагикор районлар, чунончи Украинага, Воронеж, Курск областьлари ва Краснодар ўлкасига юклатилади.

Қанд лавлаги ҳосилини оширишни та'минлайдиган асосий шарт, ўғит солишни кўпайтириш блан бирга, лавлаги экинларини парвариш қилишни яхшилаш ва лавлаги экиладиган ерларни кузда чуқур қилиб шудгорлашдир.

Тинч қурилиш йилларида колхозлардаги лавлагикорлар ўртасида қанд лавлагидан мўл ҳосил етиштириш ҳаракати кенг қизиб кетган эди. Бу лавлагикорликни анча юксалтиришга ёрдам берди. Лавлагикор районлар олдига лавлагикор колхозчилар ўртасида ана шу жуда муҳим ҳаракатни яна бошлаб юбориш вазифаси қўйилмоғи керак.

Зиғир соҳасида. Зиғир масаласида аҳвол бундай: зиғир экин майдонлари ҳали урушдан илгариги даражанинг ярмига ҳам етмайди. Уруш вақтида зиғир экинлари соҳасида ўзига хос қийинчиликлар рўй берди, чунки зиғир экиладиган асосий районларнинг бир қисми оккупация қилинди. Ана шу районларда зиғир экин майдонлари анчагина камайди, уруғлик нобуд бўлди, зиғир ерини кучайтирадиган бедапоялар майдони камайди, зиғир экиш ва уни парвариш қилишда машиналардан жуда кам фойдаланилди.

Лекин, шу қийинчиликларга қарамай, ба'зи областьлар масалан, Калинин области, зиғир етиштиришни муваффақият блан тиклаётир. Смоленск области, Белоруссия, Киров области бу ишда айниқса орқада қолаётир.

Зиғирдан 1950 йилда 800 минг тонна умумий ҳосил олиш блан бирга, тола сифатини яхшилаш вазифаси қўйилади. Бу йил зиғир экинлари майдони 366 минг гектарга кўпайтирилиши керак.

Асосий зиғирчилик районлари Белоруссия ССР, Смоленск, Кострома, Ярославль, Калинин, Киров ва бошқа областьлар зиғирчиликни тиклаш ва янада юксалтириш, зиғир ҳосилини ва унинг сифатини анча ошириш, бедапоя майдонларини тиклаш йўлида ғайрат блан ишламоқлари керак.

Зиғирпояни қуритиш учун ёйиш, ивитиш ва ёйилган зиғирпояларни йиғиштириб олиш кечикиб ўтказилиши ҳосилнинг кўп нобуд бўлишига, натижада ҳосилнинг бир қисми қор остида қолиб кетишига сабаб бўлмоқда. Буни жиддий камчилик деб э'тироф қилмоқ керак. Шу камчиликлар орқасида биз анчагина зиғирни тайёрлаб ололмай келаётирмиз. Масалан, 1945 йилда Иваново областидаги колхозларда 31 минг гектар ерга экилган зиғирдан фақат 18 минг гектар ердан олинган зиғирпоясигина куз куни ёйилди, 16 минг гектар ернинг зиғирпояси ёйилган ердан йиғиштириб олинди. 2 минг гектар ернинг зиғирпояси қор остида қолди. Бу областьда 1945 йилда ҳаммаси бўлиб 8 минг тонна зиғирпояси олинган бўлса, фақат 4,8 минг тонна ёки 59 процент миқдоридагина зиғирпоя тайёрланди. Зиғир қаёққа йўқ бўлиб кетди? деган савол келади. Экишга экиндилар, аммо ҳосилнинг ярмиси йўқ бўлиб кетибди. Бу камчиликларга кат'иян барҳам бериш керак. Ишни қанча ерга зиғир экилганлигига қараб ўлчаб бўлмайди. Экинларни яхши парвариш қилиш, тўла-тўкис йиғиб-териб олиш ва тайёрлаш планини бажариш керак.

Қарор лойиҳасида бошқа дон ва техника экинлари — **мойли ўсимликлар, конопля, тамаки, соя, цитрус** экинлар, чой ва **мева**чилик соҳасида ҳам жуда муҳим вазифалар қўйилган. Бундан ташқари, 1945 — 1946 йиллар мобайнида ҳукумат бу экинлар юзасидан бирқанча махсус қарорлар қабул қилди.

Мен яна **картошка** масаласигагина тўхталиб ўтишни истар эдим. Ма'лумки, озиқ-овқат масаласида картошка ғалладан кейин иккинчи ўринда туради. Бу эса картошканинг қандай муҳим аҳамиятга эга эканлигини кўрсатади. Бизда умуман олганда картошка экинлари урушдан илгариги даражадан камаймади деса бўлади. 20 га яқин областьда, шу жумладан Свердловск, Челябинск, Москва, Горький ва бошқа областьларда эса картошка экини ҳатто урушдан илгариги даражадан ошиб кетди. Шу блан бирга картошка экинлари анча камайган ба'зи областьлар, масалан, Рязань, Саратов, Тамбов ва бошқа шу каби областьлар ҳам бор.Броқ, картошка экин майдонлари бирмунча кўнгилдагидек бўлса ҳам, бу ўсимликка янада каттароқ э'тибор бермоқ керак.

Биринчидан, картошканинг ҳосилини ошириш зарур. Бизда картошка ҳосили ҳали паст ва ҳатто урушдан илгариги даражага ҳам етган эмас. Иккинчидан, картошка озиқ-овқат экини бўлиши блан бирга, картошкадан ем сифатида, айниқса чўчқаларнинг сонини тезроқ кўпайтириш учун кўпроқ фойдаланиш керак. Шу блан бирга спирт ишлаш учун ғалла ўрнига картошкадан кўпроқ фойдаланиш лозим, чунки бир гектар ердан олинган ўртача картошка ҳосили бир гектар ердан олинган донга қараганда тўрт марта кўпроқ спирт беради.

Дон хўжалигини ва техника экинларини юксалтириш ҳақида қарор лойиҳасида қўйилган вазифалар ҳосилни ошириш масалалари қандай катта аҳамиятга эга эканлигини кўрсатади.

Агар бешйилликнинг охирида дон экинлари майдони 1945 йилдагига нисбатан 24 процент кенгайтирилса, ҳосил 54 процент кўпайиши, пахта майдони 40 процент, унинг ҳосили эса 79 процент, қанд лавлаги майдони 63 процент, лавлаги ҳосили 79 процент, кунгабоқар майдонлари 28 процент, унинг ҳосили 59 процент ортиши керак. Бу нарса ҳосилни ошириш соҳасида қандай катта ишлар қилинмоғи кераклигини яққол кўрсатади.

Ҳосилни оширишда асосий шарт — даставвал ёзги шудгорлаш ва уни ишлашни ҳамда кузги ҳайдашни ўз вақтида ўтказишдир. Бу вазифани ҳал қилмай туриб ҳосилни ошириш мумкин эмас. Сўнгги йилларда ерларни юза ҳайдаш авж олиб кетди, бу эса ерларни, айниқса Волга бўйи, Сибирь районларида ва душман оккупация қилган районларда ёввойи ўтлар босиб кетишига сабаб бўлди. Бунга хотима бериш керак.

Ҳосилни оширишни та'минлайдиган энг муҳим шарт—колхоз ва совхозларда алмашлаб экиш тартибини жорий қилишдир. 1945 — 1946 йиллар мобайнида 50 минг колхозда алмашлаб экиш амалга оширилди. Ҳозир колхозларнинг ярмида алмашлаб экиш жорий этилган. Биз уч-тўрт йил ичида қолган колхозларда ҳам алмашлаб экишни амалга оширмоғимиз керак. Бу йил 30 минг колхозда алмашлаб экиш жорий қилинади. Бу ишда шундай бир жиддий камчилик бор: белгиланган алмашлаб экиш тартиби кўп вақт бузилмоқда, маҳаллий қишлоқ хўжалик органлари, агрономлар алмашлаб экиш тартибига риоя қилиш юзасидан мас'улият сезмайдилар. Бу муҳим ишда қаттиқ давлат тартиби ўрнатилмоғи керак.

Ерларнинг ҳосилини оширишдаги энг муҳим чора — ўт экишни, айниқса кўп йиллик ўтлар экишни кенг қўллашдир. Бешйиллик планга биноан ўт экинлари майдони урушдан илгариги даражага нисбатан икки баравар кўпайтирилади. Ўт экиш биз учун айни бир вақтда икки вазифани ҳал қилади, чунончи тупроқни кучайтиради, унинг ҳосилдорлигини оширади ва чорвачиликни ем-хашак блан та'минлайди.

Ўт экишни ривожлантиришдаги асосий тўсқинлик — ўт уруғларининг етишмовчилигидир. Ҳамма областьлар ўт уруғи талаб қиладилар. Ҳеч ким ўзида уруғ етиштириш учун тегишли чора кўрмаётир. Ҳарбир область, ўлка ва республика ўзида ўт уруғлари етиштириш масаласини ҳал қилмоғи керак. Ҳарбир колхоз ва совхоз ўзини ўт уруғлари блан та'мин қилиши лозим. Бундан ташқари, энг яхши ўт уруғлари етиштириш ва уларни кўпайтириш учун ғаллачиликдаги сингари махсус уруғчилик хўжаликлари ташкил қилиш зарур.

Ҳосилни оширишда яхши нав'ли уруғлар экиш муҳим роль ўйнамоғи керак. 1940 йилда колхоз ва совхозлар дон экинларининг 84 процентини ва техника экинларининг деярлик ҳаммасини нав'ли уруғлар блан эккан эдилар. Уруш даврида бу иш бирмунча ёмонлашди. Урушдан кейин нав'ли уруғларни экиш қайтадан тиклана бошланди. 1946 йилда бундай нав'ли дон экин майдонлари умуман 60 процентни ташкил қилди. Қарор лойиҳасида 1949 йилга бориб ҳамма экин майдонларига мўл ҳосил берадиган нав'ли уруғлар экиш мўлжалланади. Бу вазифа колхозларда уруғчилик ишини тартибга солиш ва махсус уруғчилик хўжаликлари — район уруғчилик хўжаликларини яхшилаш йўли блан ҳал қилинмоғи керак.

(ДАВОМИ ИККИНЧИ БЕТДА)

Урушдан кейинги даврда қишлоқ хўжалигини юксалтириш тадбирлари ҳақида

ВКП(б) Марказий Комитетининг Пленумида ўртоқ А. А. АНДРЕЕВ доклади

(БОШИ БИРИНЧИ БЕТДА)

Колхозларда уруғчилик жуда ҳам ёмонлашиб қолган, буни э'тироф қилиш керак. Бу ҳол экишни ўз вақтида ўтказишга ва ҳосилни оширишга жиддий та'сир қилмоқда. Иккинчи томондан, бу ҳол шунга сабаб бўлаётирки, кўпгина областьларга ҳар йили қарз тариқасида уруғ беришга тўғри келмоқда. Бунинг устига, ба'зи жойларда колхозлар орасида ўзаро бир-бирларига уруғлик блан ёрдам бериш масаласида нотўғри йўлга кириб чатоқлаштириб юборилмоқда. Бу эса илғор колхозларнинг ўринли суратда норозилигига сабаб бўлаётир. Натижада, колхозларнинг бир қисми йил сайин бошқа колхозлардан қарз тариқасида уруғлик олади, шу блан бирга қарз тариқасида олинган бу уруғлик кўп вақт қайтариб берилмайди, бу эса илғор колхозларнинг хўжалигига та'сир қилади.

Нима талаб қилинади? Колхозларда уруғчилик хўжалигини тартибга солиш, колхозларнинг уруғлик майдонларида ҳосилни ошириш, бу майдонларни энг яхши уруғлик етиштириб берадиган чинакам намунали ҳосилдор далаларга айлантириш масаласи блан жиддий шуғулланмоқ керак. Ҳозирги вақтда уруғлик майдонлари оддий экин майдонларидан сра фарқ қилмайди. Натижада, колхозлар уруғлик майдонларидан етарли миқдорда ҳосил ололмайдилар ва умумий экинлар ҳосилидан уруғлик олиб қолиб, давлатга топшириладиган маҳсулотни камайтирадилар.

Уруғлик майдонларига тегишинча э'тибор бериб, уларнинг ҳосилини оширганда, уруғлик майдонларидан уруғ жамғариш тўғрисидаги мавжуд тартиб ва уруғлик майдонларининг миқдори ҳарбир колхознинг уруғликка бўлган эҳтиёжини бемалол та'минлай олади.

II.

Чорвачиликни ривожлантириш соҳасидаги вазифалар

Қарор лойиҳасида қорамол, қўй ва эчкилар сонини 1948 йилнинг охирида урушдан аввалги миқдорга етказиш ва бундан ошириб юбориш ҳамда 1949 йилнинг охирида чўчқалар сонини урушдан аввалги миқдорга етказиш ва бундан бирмунча ошириб юбориш мўлжаллангани, 1950 йилнинг охирида йилқилар сонини 1946 йилдагига нисбатан 58 процент кўпайтириш мўлжалланганлиги ма'лум. Бу вазифаларни бажариш учун, Қишлоқ хўжалик министрлигидан, область, ўлка ва республикалардаги маҳаллий партия, совет органларидан кўп иш талаб қилинади, албатта.

Чорвачилик соҳасида қўйилган вазифаларни бажаришда асосий масалалар нимадан иборат?

Қорамоллар соҳасида. Биринчидан, сигирларнинг ҳаддан ташқари кўп қисир қолишига барҳам бериш лозим. 1946 йилда колхозларда 100 сигирдан атиги 72 бузоқ олинди. Демак, 100 сигирдан 28 таси қисир қолган. Бу ҳол колхоз фермаларига катта зарба бўлиб тушади. Сигирларнинг қисир қолишига йўл қўйилмаса, бу чора молларни тезроқ урчитиб кўпайтиришга имкон беради.

Сигирларнинг қисир қолишини анча камайтириш мумкинми? Молларни урчитиб кўпайтирган бирқанча областьларнинг иши бунга мисол бўла олади. Масалан, Астрахань областидаги колхозларда 1946 йилда 100 сигирдан 92 бузоқ, Сталинград областида 100 сигирдан 90 бузоқ, Кировоград областида 88, Омск областида 85 бузоқ олинди. Шу блан бирга бизда сигирлар жуда кам туғаётган областьлар ҳам бор. Масалан, Горький областида 100 сигирдан атиги 64 бузоқ, Свердлов областида 65, Чувашистон АССРда 63 бузоқ олинди.

Кўп сигирларнинг нима учун қисир қолганлиги сабабини текширганингизда, буқаларнинг етишмаслиги ма'лум бўлди. Бу соҳада чорвадорларимиз тўғридан-тўғри хато қилмоқдалар. Улар барча колхозларда зотдор буқаларнинг бўлишини истайдилар. Бундай буқалар эса етишмайди. Натижада сигирларнинг бир қисми қочирилмай қолади. Чорвадорларимиз ва маҳаллий ташкилотларимиз бунга кам э'тибор қиладилар. Шу сабабдан, ҳарбир областьда колхозларнинг сигирларини ва колхозчиларнинг ўз ихтиёрларида бўлган сигирларини қочириш учун керакли буқалар блан тўла та'минлаш вазифасини қисқа вақт ичида ҳал қилиш лозим.

Иккинчидан, колхозларнинг талайгина қисмида кам маҳсулот берадиган кичик фермалар бор, бир қатор областьларда колхозларнинг бир қисмидаги фермаларда мутлақо сигирлар йўқ. Бундай камчиликни йўқотиш керак. Масалан, Киров областида 1946 йилда 8.600 колхознинг 586 тасида сигир бўлмаган. Рязань областида 108 колхознинг сигири бўлмаган. Бу ҳол колхозларда жамоат моллари сонини оширишга шубҳасиз мони'лик қилади.

Учинчи катта камчилик қорамолларнинг кам маҳсулдорлигидир. Марказий ҳисобот бошқармасининг ма'лумотларига қараганда, 1945 йилда қўлда боқилган ҳарбир сигирдан ўрта ҳисоб блан 945 килограммдан сут олинган. Дуруст, ҳисобот идорамиз колхозларда олинган сут маҳсулотининг ҳаммасини ҳисобга олган эмас. Аммо, шундай бўлса ҳам, сигирлардан кам сут олинаётганлигини э'тироф қилиш керак. Давлат мажбурияти ҳисобига топшириладиган молларнинг семиз эмаслигини ҳам айтиб ўтиш керак. Бунинг натижасида, колхозлар бир ярим-икки марта кўп мол топширишга мажбур бўладилар. Улар семиз мол топширганларида бундай бўлмас эди. Масалан, 1945 йилда давлатга топширилган ҳарбир қорамолнинг ўртача оғирлиги 1940 йилдагидан 2 пуд камайган.

Демак, қорамолларнинг маҳсулдорлигини оширишга астойдил киришмоқ зарур. Бизда олатда область, район ва колхозлардаги чорвачиликнинг аҳволига моллар сонига қараб баҳо берадилар. Албатта, бу етарли эмас. Молларнинг маҳсулдорлигига қараб ҳам баҳо бериш керак ва чорвачилик планининг бажарилиши ҳақида молларнинг сонини ва маҳсулдорлигини оширишга қараб ҳукм қилмоқ керак.

Қўйлар соҳасида. Барча районлар олдида қўйлар сонини янада кўпайтириш ва уларнинг маҳсулдорлигини ошириш вазифаси туришти. Қўйлар сонини тез кўпайтириш учун нима қилмоқ керак? Даставвал совлиқ қўйларни кўп урчитиш керак. Колхозлар урушдан аввалги даврда 100 совлиқдан 107 қўзи олар эдилар. 1946 йилда эса, 100 совлиқдан атиги 90 қўзи олинди, ба'зи областьларда эса, бундан ҳам кам қўзи олинди. Масалан, Ульяновск ва Пенза областьларида 100 совлиқдан атиги 69 қўзи олинди. Шу блан бирга, совлиқлардан кўплаб қўзи олаётган бир қанча областьлар ҳам бор. Бу, урушдан кейинги ҳозирги даврда ҳарбир областьдаги совлиқдан олинадиган қўзилар миқдорини шубҳасиз кўпайтириш ва бунинг натижасида қўйлар сонини тез ошириш мумкинлигини кўрсатади.

Майин юнгли қўйлар сонини тез орада урушдан аввалги даражага етказиш ва янада кўпайтириш муҳим масаладир. Уруш йилларида майин юнгли қўйлар сони ва улардан олинадиган юнг миқдори бирмунча камайди. Бу соҳада икки ўлка, я'ни Қозоғистон ва Шимолий Кавказ ҳал қилувчи роль ўйнайди. Қозоғистон бирмунча муваффақиятларга эришди. Қозоғистон колхозларида майин юнгли қўйлар сони кўпайди. Аммо, шундай бўлса ҳам, бу соҳада яна илгари силжиш керак. Шимолий Кавказ районлари, я'ни Ставрополь, Ростов, Краснодар ўлкалари олдида майин юнгли қўйлар сонини урушдан аввалги миқдорга етказиш ва уларни янада кўпайтириш каби жиддий вазифа туришти.

Чўчқачилик соҳасида. Бизда молларнинг ҳамма турлари орасида чўчқачилик кейинда қолмоқда, ҳолбуки, чўчқа энг тез етиладиган ва тез урчиб кўпаядиган моллир. Чўчқаларнинг урчитилиши мамлакатда гўшт маҳсулотини кўпайтиришга катта ёрдам берган бўлур эди, колхозлар ва деҳқон хўжаликлари томонидан давлатга кўпроқ чўчқа топшириш йўлга қўйилса, сут берадиган моллар сонини тезроқ кўпайтириш учун енгиллик туғилар эди. Чўчқалар сонини тез орада урушдан аввалги даражага етказиш вазифаси нақадар муҳим вазифа эканлиги шундан ма'лум. Бу гап Иттифоқнинг деярлик ҳамма районларига тааллуқлидир. Аммо, Украина, марказий ва ғарбий районлар, Шимолий Кавказ ва Волга бўйидаги районлар бу соҳада айниқса кўпроқ иш қилишлари керак.

Чўчқалар сонининг тез кўпайтирилиши ем-хашакка боғлиқ, албатта. Дон хўжалигининг ривожлантирилиши ем-хашак базасини вужудга келтиради. Аммо, чўчқаларни боқиш учун керакли ем-хашак масаласини ҳал этиш донгагина боғлиқ деб ўйлаш хато бўлур эди. Картошка, илдизи емиш бўладиган ўсимликлар, силосни кўпайтириш чўчқаларни боқишга керакли ем-хашак базасини кенгайтиришга катта имконият беради. Кўпгина колхозлар худди шундай қилмоқдалар.

Аммо, чўчқаларнинг кўпайиши ем-хашаккагина боғлиқ эмас. Гап яна шундаки, колхоз ва совхозларда чўчқаларни кўп нобуд қиладилар, уларни ҳа деб сўйиб ейдилар, бошқа бировларга бериб юборадилар. Чўчқаларни талон-тарож қилиш каби бундай ярамас ҳолга хотима бериш керак, ташкилотларимиз эса, чорвачиликнинг яна шу энг муҳим тармоғини ривожлантиришга жиддий э'тибор қилишлари лозим.

Колхозлардаги йилқилар тўғрисида бирнеча сўз айтиш керак. Колхозлардаги от-улов миқдорини урушдан аввалги даражага етказиш учун катта ва жиддий иш қилиш керак. Колхоз учун отнинг қандай катта аҳамиятга эга эканлигини исбот қилиб ўлтиришнинг ҳожати йўқ. Қишлоқ хўжалиги кўпроқ машиналаштирилаётганига қарамай, колхоз хўжалигида от жуда катта аҳамиятга эга бўлади.

Колхозларда йилқичиликни тезроқ тиклаш учун нима қилмоқ керак? Бу соҳада ҳам даставвал, қулунлар сонини кўпайтириш ва бийлардан тўла фойдаланиш вазифаси туришти. Биз шу вақтгача жуда кам қулун олиб келмоқдамиз. 1946 йилда 100 бийдан ўрта ҳисоб блан атиги 38 қулун олинди. Бундан ҳам кўпроқ қулун олаётган областьлар ҳам бор. Масалан, Астрахань областида ҳар 100 бийдан ўрта ҳисоб блан 75 қулун, Қирғизистонда 59, Қозоғистонда 58, Челяби областида 52 қулун олинди. Масалан, Горький областида 100 бийдан 25, Кострома областида 28, Бурят-Мўғулистон республикасида 30, Татаристонда 32 қулун олинди.

Колхозларда йилқи уйирларини кўпайтириш жуда катта аҳамиятга эгадир. Бу чора даштли районларда мамлакатга от етиштириб беришни та'минлайди. Йилқи боқишдаги бу усул бийлардан кўпроқ қулун олишга ва отхоналар қуриш учун камроқ маблағ сарф қилиб отларни камроқ ем-хашак блан боқишга имкон беради. Бу соҳада Қозоғистон, Қирғизистон олдида, Волга бўйи ва Сибирь областьлари олдида катта вазифа туришти.

Колхозлардаги йилқиларни ихтиёт қилиб сақлаш ва боқиш тўғрисида ҳам гапириб ўтиш зарур. Бу тўғрида шунинг учун гапириш кераки, ба'зи областьлардаги колхозларда отлар жуда кўп нобуд бўлмоқда. Масалан, Горький областида 1946 йилда отларнинг 18 проценти, Ростов областида 15 проценти, Краснодар ўлкасида 13 проценти, Запорожье областида 22 проценти нобуд бўлган.

Отларга керакли асбоб ва анжомлар тўғрисида бирнеча сўз. Колхозларда от-уловнинг етишмаётганлигига қарамай, отларга керакли асбоб ва анжомлар масаласи муаммо бўлиб қолди. Колхозлардаги от асбоб ва анжомлари жуда ҳам тўзиб кетди. Ба'зи колхозларда эса, от-улов анжомлари мутлақо етишмайди. Лекин шунга қарамай, маҳаллий саноат корхоналарида от-улов анжомлари, чурончи, арава, ғилдирак, хомут, тақа, мих ишлаб чиқариш йўлга қўйилмаган. Бунинг натижасида мавжуд от-уловдан керагича фойдаланилмаётир. Республика ва областьларда от-улов анжомлари ва эгар-жабдуқни кўпроқ тайёрлаш учун жиддий чора кўрмоқ керак. Ба'зи ўртоқлар бундай анжомларни Иттифоқ саноати ишлаб чиқариши керак деб ўйлайдилар. Бундай деб ўйлаш хатодир. Иттифоқ саноати олдида қишлоқ хўжалиги учун керакли машиналар ишлаб чиқаришдан иборат катта вазифа туришти.

Чорва молларининг айрим турларини кўпайтириш блан боғлиқ бўлган ва юқорида айтиб ўтилган масалалардан ташқари чорвачиликка тааллуқли умумий масалалар ҳам бор. Бу масалалар қуйидагилардан иборат:

Биринчидан, молларнинг зотини яхшилаш ва зотли моллар етиштириш соҳасидаги ишларни анча кучайтириш керак, чунки, бу чора молларнинг маҳсулдорлигини ошириш учун катта манба'дир.

Тинч қурилиш даврида молларнинг зоти анча яхшиланган эди. Масалан, 1931 йилда қорамоллар орасида зотли моллар салмоғи атиги 2.7 процент бўлса, 1939 йилда 17 процентга етди; зотли қўйлар 1931 йилда 4.4 процент бўлса, 1939 йилда 42 процентга етди, зотли чўчқалар 3 процентни ташкил этган бўлса, 28 процентга етди. 1945 йилда олинган рўйхатга қараганда, зотли моллар сони тахминан урушдан аввалги даражада қолган.

Мамлакатимизда зотли қорамоллар, чунончи: Ярославль, Холмогор, Красностеп, Симменталь зотидан бўлган ва шу сингари зотли қорамоллар етиштириш манба'лари кўпайди. Қорамолларнинг янги зоти, я'ни Кострома зоти етиштирилди. Бу хил сигир серсут ва сергўшт бўлади. Қўйчилик соҳасида Рамбулье, меринос каби турли зотли қўйлар бор. Қозоғистонда майин юнгли қўйларнинг янги насли етиштирилди. Бундай қўйлар серюнг ва сергўшт бўлади. Дағал юнгли қўйлар орасида Романов қўйлари, сергўшт қўйлар орасида Ўрта Осиёда ҳисор қўйлари бор. Отлар соҳасида еладиган рус отлари ва Дон отлари каби зотдор отлар етиштириладиган пунктлар ва заводлар бор. Оғир юк тортадиган отларнинг бирнеча хили етиштирилмоқда.

Зотдор моллар етиштириш соҳасидаги ишларни анча кучайтириш учун нима қилмоқ керак? Биринчидан, колхозлар, колхозчилар ва деҳқон хўжаликларидаги молларни яхшилаш учун зотли моллар етиштириладиган мавжуд манба'ларнинг ҳаммасидан фойдаланиш; иккинчидан, республика ва областьларда зотли молларни урчитиш учун зотли моллар етиштириладиган пунктларни кўпроқ ташкил этиш зарур; учинчидан, молларни сун'ий суратда қочириш усулини анча кенг қўлланиш лозим. Ҳозирча, бу усулдан етарли даражада фойдаланилмаётир. Бу чора молларнинг зотини тезроқ яхшилашга имкон беради. Тўртинчидан, зотли моллар урчитишни тажриба асосида тўғри районлаштириш керак. Бу соҳада ҳали кўп нуқсонларимиз бор. СССР Қишлоқ хўжалик министрлиги жойларда зотли моллар етиштириш планини область ва республика вакилларининг иштироки блан тузиб чиқди. Бу план яқин орада Ҳукуматнинг тасдиқига киритилади.

Умумий тарздаги иккинчи масала бутун чорвачилик учун ем-хашак базасини вужудга келтириш масаласидир. Ем-хашак базаси яратмасдан туриб, чорвачиликни тез ривожлантириб бўлмайди. Лойиҳада бу тўғрида кўп ўт экиш, яйлов ва ўтлоқлардан яхши фойдаланиш йўлида ғоят жиддий чоралар кўзда тутилган. Илдизи озиқ бўладиган ўсимликларни анча кўпроқ етиштириш ва кўпроқ силос тайёрлаш соҳасида қилиниши лозим бўлган катта иш ҳақида махсус гапириб ўтиш керак. Ана шундай ўсимликлар ва силос молларнинг маҳсулдорлигини ошириш учун энг муҳим манба'дир.

Ба'зи жойларда ем-хашак тайёрлашга э'тиборсиз қаралаётганлигини айтиб ўтиш зарур. Масалан, Кемерово областидаги колхозларда 1946 йилда пичаннинг учдан бир қисмигина ўриб олингани учун молларни қишда боқиш учун кўп миқдорда ем-хашак етишмаётир. Бу ҳол моллардан бир қисмининг нобуд бўлишига сабаб бўлади, албатта. Чкалов областида молларнинг қишлови учун етарли миқдорда ем-хашак тайёрланмаган. 100 минг гектарга яқин ердаги пичан ўрилмай қолган. Кострома областида ва бошқа бирқанча областьларда ҳам аҳвол шундай деса бўлади.

Учинчи масала шундан иборатки, колхозларда молларнинг кўпи нобуд бўлмоқда ва талон-тарож қилинмоқда. Бу, жамоат чорвачилигини ривожлантиришга кўп мони'лик қилади. Бундай ярамас ҳолга хотима бериш керак.

Бу соҳада областьларда 1946 йилда аҳвол қандай бўлганлигини кўрсатадиган ба'зи мисоллар келтираман. Икки область тўғрисида тўхталиб ўтаман. Саратов областидаги колхозларда урчитилган ва сотиб олинган қорамол 63 мингта бўлса, 74 минг бош мол сарф қилинган. Демак, қорамол сони камайиб кетган: шу жумладан, 15 минг мол нобуд бўлган ва 23 минг молни хўжаликлар ҳархил эҳтиёжлари учун сарф қилганлар. 170 минг қўй урчитилган ва сотиб олинган бўлса, 53 мингтаси нобуд бўлган. 80 минг қўй бошқа эҳтиёжларга сарф қилинган, я'ни талон-тарож этилган. Вологда областидаги колхозларда 1946 йилда 158 минг қўй ва эчки урчитилгани ҳолда, 194 минг қўй ва эчки сарфланган, шу жумладан 58 минг қўй ва эчки нобуд бўлган. 85 минг қўй ва эчки хўжаликнинг ички эҳтиёжларига сарф қилинган. Бошқа ба'зи областьларни ҳам мисолга келтириш мумкин эди. Молларнинг ана шундай талон-тарож қилинишига хотима бериш ва уларнинг нобуд бўлишини қат'ий суратда камайтириш зарур.

Чорвачиликни ривожлантиришда жуда кейинда қолаётган ба'зи областьлар Иттифоқимизда шу соҳада қилинган иш натижаларига ёмон та'сир кўрсатаётганликларини айтиб ўтиш керак. Бундай областьлар чорвачилик соҳасида берилган планларни йил сайин бажармай келадилар ва ҳатто уларнинг ба'зилари чорва моллар сонини тобора камайтирмоқдалар. Саратов, Новосибирск, Вологда областьлари, Красноярск ўлкаси, Бошқирдистон АССР ва бошқа бирқанча областьлар шундай қолоқ областьлардандир. Бундай областьлардан чорвачиликни ривожлантиришдаги қолоқликни тугатишни талаб қилмоқ керак.

Чорва моллар миқдорини урушдан аввалги даражада сақлаб қолган республика, ва областьлар ҳам бор. Шундай республика ва областьларнинг ба'зилари ҳатто моллар миқдорини урушдан аввалги даражадан ҳам ошириб юбордилар. Қозоғистон, Қирғизистон, Грузия, Арманистон ва Озарбайжон ССР, Калинин области ва бошқа бирқанча областьлар шундай ютуқларга эришдилар. Бундай область ва республикаларнинг эришган ютуқларини та'киддаш блан бирга, улардан чорвачиликни янада ривожлантиришни талаб қилмоқ зарур. Даставвал Қозоғистон блан Қирғизистон олдига шундай талаб қўймоқ керак. Чунки Қозоғистон ва Қирғизистонда, шунингдек Сибирь ва Жанубий Ўролнинг даштлик районларида молларни яйловларда боқиш учун жуда катта имконият бор. Қозоғистонда бўлган яйловларнинг атиги 30—35 процентидан фойдаланилаётганлигини, яйловларнинг кўп қисмидан фойдаланилмаётганлигини айтиш кифоядир.

Колхозчиларнинг ўз ихтиёрларидаги чорва молларнинг аҳволи қандай? Биз бу масалага э'тиборсиз қарай олмаймиз, чунки колхозчилар ихтиёридаги чорва моллар умуман чорва молларининг анча миқдорини ташкил этади. Уруш даврида ўз ихтиёрларида мол ва сигирлари бўлмаган колхозчи хўжаликлар анча кўпайди. Бундан чорвачиликни ривожлантириш соҳасида муҳим вазифаларнинг бири, я'ни сигирлари бўлмаган колхозчи хўжаликларни сигирли қилиш вазифаси келиб чиқади.

Сигирсиз колхозчиларни сигирли қилиш жуда муҳимдир, чунки, бу чора колхоз чорвачилигининг маҳсулдорлигини анча оширади, колхозчиларнинг ўз ихтиёрларида сигир бўлмаслиги эса, колхозлардаги чорва маҳсулотининг талайгина қисмини колхозчи хўжаликларнинг эҳтиёжларини та'минлаш учун сарф қилишга сабаб бўлади. Чорва моллари бўлган колхозчилар, ишчилар ва хизматчилардан ёш молларни сотиб олиш йўли блан сигирсиз колхозчиларни сигирли қилиш учун ҳамма имкониятларимиз бор. Бу ишга колхозлар ёрдам қилиши ва давлат томонидан қарз берилиши керак. Қарор лойиҳасида шу нарса кўзда тутилади.

Олдимизга қўйилган вазифаларни бажариш йўллари ва воситалари нимадан иборат, қишлоқ хўжалигини муваффақиятли суратда ривожлантириш учун рўй берадиган мони'лик ва нуқсонларни қандай бартараф қилмоғимиз зарур?

III.

Қишлоқ хўжалигини моддий-техника воситалари блан та'минлаш масалалари

Бу вазифаларни ҳал қилишда саноат томонидан қишлоқ хўжалигининг моддий-техника базасини кучайтириш, тракторлар, деҳқончилик машиналари, запас қисмлар, ўғит ва ёнилғи етиштиришни кўпайтириш катта аҳамиятга эгадир, албатта.

Пленумнинг қарор лойиҳасида ва бешйиллик планда тракторлар, комбайнлар ва деҳқончилик машиналари ишлабчиқариш юзасидан жуда катта программа белгиланган.

Ўтган йили декабрь ойида ўртоқ Сталиннинг топшириғи блан СССР Министрлар Совети 1947 йилда тракторлар ва деҳқончилик машиналари ишлаб чиқариш планини тузган ва қабул қилган эди, шунингдек 1948 йилда тракторлар ишлаб чиқаришни икки баравар ошириш ва деҳқончилик машиналари ишлаб чиқаришни анча кўпайтириш учун заводларнинг қувватини ошириш тадбирларини белгилаган ва қабул қилган эди.

Саноат ходимларидан бу программани бажаришда ўз вазифаларига жиддий қарашни талаб қилмоқ зарур. Буни яна шунинг учун эслатиб ўтиш зарурки, 1946 йилда Қишлоқ хўжалик машинасозлиги министрлиги ва бошқа министрликларга қарашли заводлар планни бажармадилар, натижада қишлоқ хўжалиги 3,5 мингга яқин трактор ва анча кўп миқдорда комбайн ҳамда бошқа деҳқончилик машиналари ололмай қолди.

Бизда тракторлар ва деҳқончилик машиналари ишлаб чиқариш учун катта база вужудга келтирилмоқда. Урушгача бўлган учта трактор заводи ўрнига ҳозир беш завод — Олтой, Сталинград, Харьков, Челябинск, Владимир заводлари бор. Яқинда яна икки заводга — Липецк ва Минск заводларига эга бўламиз. «Ростсельмаш», «Коммунар», «Красная звезда», «Серп и молот» сингари деҳқончилик машиналари заводларини тиклаш блан бир қаторда, илгари ҳарбий буюртмаларни бажариш блан банд бўлган кўпгина заводлар деҳқончилик машиналари ва запас қисмлар ишлаб чиқаришга кўчирилди.

Саноатимиз олдига қишлоқ хўжалигини машиналаштиришни тиклаш ва бу ишда урушдан илгариги даражадан ўзиб кетишгина эмас, балки янги тракторлар ва деҳқончилик машиналари ишлаб чиқариш ва уларнинг сифатини анча яхшилаш вазифаси ҳам қўйилади.

Тракторларимизнинг конструкцияси бирмунча эскириб қолганлиги ма'лум. Бу бизларнинг мазкур тракторларни ташлаб қўйиш ниятида эканлигимизни билдирмайди, бу тракторлардан охиригача фойдаланмоқ керак. Лекин гап ҳозир янада яхшироқ ва унумлироқ тракторлар ишлаб чиқариш ҳақида боради. Шу муносабат блан ҳукумат тегишли қарор чиқарди. Бу қарорда Қишлоқ хўжалик машинасозлиги министрлигига шу йилдан бошлаб 37 от кучига эга бўлган ва дизель мотори ўрнатилган «Кировец» деган янги ўрмаловчи тракторлар чиқара бошлаш мажбуриятини юклайди. Қишлоқ хўжалик машинасозлиги министрлигига СТЗ-НАТИ тракторидек кучга эга бўлган дизель трактори ишлаб чиқариш тўғрисида тегишли таклиф киритиш топширилди. Бундай тракторнинг нусхаси тайёрланди. Ўтган йили бу трактор дастлабки синовдан ўтказилди. Бундан ташқари, Челябинск заводида 80 от кучига эга бўлган янги дизельли трактор ишланмоқда. Бу заводга қишлоқ хўжалиги учун 64 от кучига эга бўлган янги дизельли трактор тайёрлаш топширилди.

Дон экинларини ўриб-йиғиб олиш учун ўзиюрар комбайнларни, техника экинларини, чунончи, лавлаги, пахта, зиғир, картошка экинлари йиғим-теримини машиналаштириш учун юқори унумли машиналар, шунингдек тракторларга ўрнатиладиган асбоблардек янги машиналарни тезроқ ишлаб чиқара бошлаш жуда муҳимдир. Тракторга ўрнатиладиган янги машиналар тиркавчилар сонини кўпайтиришни талаб қилмайди, ишчи кучларга бўлган талабни камайтиради, чунки бу машиналарни тракторчи ўзи бевосита бошқаради.

Шу юқорида айтилган ҳамма машиналарнинг нусҳалари бор. Улар синаб кўрилди. СССР Қишлоқ хўжалик машинасозлиги ва Қишлоқ хўжалик министрликлари бу машиналарни ишлаб чиқара бошлаш ҳақида ҳукуматга тезроқ ўз таклифларини киритишлари керак.

Қишлоқ хўжалиги учун анчагина қўшимча куч бераоладиган яна бир манба' ҳақида, я'ни жойларда электрлаштириш ишлари ҳақида бирнеча сўз айтиб ўтиш керак. Бу соҳада ҳавсала ва ғайрат блан ишланганда кўпгина ишларни қилиш мумкин эканлигига Свердловск области мисол бўлаолади. Сўнгги икки йил ичида бу областьда колхозларнинг тўртдан уч қисми ва ҳамма МТСлар электрлаштирилди, 163 гидроэлектростанция, 422 теплоэлектростанция қурилди ва ишга туширилди, бунинг натижасида 500 колхозда ғалла электр қуввати блан янчилди, дон тозалайдиган 400 машина, кўпгина тегирмон, насослар, темирчилик ишхоналари электр қуввати блан ишлай бошладилар, колхозлардаги 4 минг чорвачилик фермаси электрлаштирилди. Бу йил область барча колхозларни электрлаштириб бўлади. Демак бу жуда муҳим ишдир.

Жойлардаги электрлаштириш ишлари блан бир қаторда шамол кучи блан юргизиладиган двигательларни айниқса дашт районларда кенгроқ қўлланиш зарур. Саноат шамол кучи блан юргизиладиган двигательлар ва улар учун зарур электр машиналари ишлаб чиқаришга ёрдам бермоғи керак.

Биз янги машиналар олиш блан бирга, қишлоқ хўжалигидаги мавжуд машиналардан кўнгилдагидек фойдаланмоғимиз керак. Бизда машиналар кам эмас, бор машиналардан тўла-тўкис фойдаланиш керак.

Бу ишда саноат запас қисмлар тайёрлаб бериш йўли блан қишлоқ хўжалигига ёрдам кўрсатиши лозим. Бу ерда шундай бир камчиликни кўрсатиб ўтиш зарурки, запас қисмлар ишлаб чиқариш программаси, асосан, камчил бўлмаган детальларни тайёрлаб бериш ҳисобига бажарилаётир. Ҳолбуки тракторларимиз кўпинча тирсакли вал, пилиндр бошлари, шестерналар ва подшипниклар йўқлигидан бекор туради.

Бизда ўн мингдан ортиқ трактор тузатилиши керак. Бу тракторлар ҳозирги вақтда қишлоқ хўжалигида фойдаланилмаётипти. Запас қисмлар бўлганда уларни тиклаш мумкин. Иккинчи томондан, Қишлоқ хўжалик машинасозлиги министрлигининг ма'лумотига қараганда, деҳқончилик ишлари даврида запас қисмлар йўқлигидан МТС ларда 20 мингдан 30 мингтача трактор ишламай бекор туради. Барча тракторларни ишлайдиган ҳолга келтириш деҳқончилик ишларини ўз вақтида бажариш учун катта аҳамиятга эгадир.

IV.

Машина-трактор станцияларининг ишларини яхшилаш масалалари

МТСларнинг ишларини анчагина яхшилаш масаласи бор техникадан фойдаланишга боғлиқдир. Бизда 7584 МТС бор. Қишлоқ хўжалигини юксалтириш учун бу МТС ларнинг давлат қўлида қандай катта бир куч эканлиги ҳаммага ма'лум. Урушдан аввалги қурилиш даврида колхоз тузумини мустаҳкамлашда ва қишлоқ хўжалигини юксалтиришда МТС лар жуда катта роль ўйнадилар. Эндиликда, хусусан колхозда от-уловлар камайиб қолган бир вақтда МТС ларнинг ўша ҳал қилувчи роли ҳали ҳам катта аҳамиятга эга.

Агар колхоз ва МТС лардаги улов ва тракторларнинг жам'ини ҳисобга олсак, колхозлардаги улов ва МТСлардаги тракторлар ҳаммаси бўлиб 10,2 миллион от кучига эгадир. Бу ҳисобга комбайнлар блан автомобильлар кирмайди. МТС лардаги фақат тракторларнинг кучини ҳисобласак, булар 6 миллион от кучига эгадир, я'ни процентга ҳисобласак 58 процент бўлади. Колхозларнинг жам'и ер ҳайдаш ишларидан 70—75 процентини, я'ни талай қисмини МТС ларнинг тракторлари бажаради. Волга бўйи областьларида, Сибирь ва Шимолий Кавказда МТС тракторлари блан ҳайдаладиган ерларнинг миқдори яна ҳам кўп. Бинобарин, ишнинг кўпини МТС машиналари

(ДАВОМИ УЧИНЧИ БЕТДА)

Урушдан кейинги даврда қишлоқ хўжалигини юксалтириш тадбирлари ҳақида

ВКП(б) Марказий Комитетининг Пленумида ўртоқ А. А. АНДРЕЕВ доклади

бажарадилар. Демак, экин ерларини кўпайтириш ва мўл ҳосил олиш вазифасининг кўпи МТС лар устига тушади. Тракторлар ва деҳқончилик машиналари кўпайган сари МТС ларнинг бу ҳал қилувчи роли тобора ошади.

Броқ, шуни айтмоқ керакки, МТС ларнинг ишида ва уларга раҳбарлик қилишда жуда жиддий камчиликлар бор. Бу камчиликлар нимадан иборат?

Биринчидан, трактор ва комбайнларнинг иш унуми ҳали ҳам паст. 1946 йилда ўрта ҳисоб блан ҳарбир трактор 348 гектар ер ҳайдаган, ҳарбир комбайн 142 гектар ернинг ҳосилини ўрган. Дуруст, трактор ва комбайнларнинг ишлари урушдан кейин ҳар йили ошиб бормоқда. Ўтган йилдагига қараганда бу йил 48 гектар ошди, лекин шундай бўлса ҳам, бу кам. Урушдан аввал қишлоқ хўжалигида банд бўлган тракторлар жуда кўп бўлса ҳам ҳар трактор 411 гектар ер ишлаган, энди ҳарбир тракторнинг қилган иши ортиқ бўлиши керак, чунки энди тракторлар камайиб қолди, энди тракторлар кўп иш беришлари мумкин, чунки бирталай яхши МТС ларнинг ва ҳатто айрим область, ўлка ва республикалардаги барча МТСларнинг қилган ишларига доир бўлган бирқанча мисоллар бунинг далилидир.

Масалан, Кемерово областининг МТС лари 1946 йилда ўрта ҳисобда ҳар 15 кучлик трактор блан 400 гектар ер ҳайдаган. Холбуки, Сибирьдаги МТСлар ўрта ҳисобда трактор бошига 256 гектардан ер ҳайдаганлар. Куйбишев областининг МТС лари 1946 йилда трактор бошига 374 гектардан ер ишладилар. Бу областьнинг қўшниси бўлган Ульяновск областидаги МТСларнинг тракторлари атиги 273 гектардан ер ишладилар.

Агар бутун областьда қилинган трактор ишларининг ўртача ҳисобини олиб, буни айрим МТС лардаги тракторларнинг ишлари блан солиштирсак, фарқ яна аниқ кўринади. 1945 йилга доир ма'лумотларни олсак, Чувошистон АССРдаги Вурнар МТСининг тракторлари трактор бошига 585 гектар ер ишлаганлар, лекин бутун Чувошистон республикасини олсак, ҳарбир трактор 317 гектардан ер ишлаган; Горький областидаги Богородск МТС даги тракторларнинг ҳарбири 869 гектардан ер ишлаган. Лекин бутун областьни олсак, ҳарбир трактор ўрта ҳисобда 325 гектардан ер ишлаган. Одесса областидаги «Правда» номидаги МТС даги тракторларнинг ҳарбири 1079 гектардан ер ишлаган, лекин бутун областьни олсак, ҳарбир трактор бошига 543 гектардан тўғри келади.

Бу мисоллар агар МТС лар яхши ишласалар ҳарбир трактор блан қилинадиган ишнинг миқдорини анча кўпайтириш мумкинлигини кўрсатади.

МТС ларнинг ишларидаги яна бир камчилик шуки, бизнинг МТС ларимиз мўл ҳосил олишга, ерни яхши ишлашга, вақтида экиб, ҳосилни вақтида йиғиб олишга унча яхши қизиқмайдилар.

Хозирги вақтда МТС ларнинг ишларига юмшоқ ерни ҳайдашга айлантириб ҳисоблаш йўли блан баҳо берилади. Сўнгра МТС ишчиларини мукофотлаш усули ҳам шундайки, кўп МТС лар ер ҳайлаш каби оғир ишлардан қочиб, кўпроқ майда енгил ишларни бажаришга ҳаракат қиладилар. Ба'зи бир областьларнинг ишларига мана шу нуқтаий назардан қарасак, қуйидаги ҳолни кўрамиз. Ростов области 1946 йилда МТС ларнинг тракторлари блан қилинадиган ишларни ер ҳайдашга чақиб ҳисоблаганда 107 процент бажарган. Лекин шудгор қилишни фақат 59 процент бажарган, комбайнлар блан ўришни 78 процент бажарган; Чкалов области МТС ларнинг тракторлари блан қилинадиган ишларнинг жам'ини 93 процент бажарган, лекин кузги шудгор қилишни 41 процент, ёзги шудгор қилишни 61 процент бажарган, мола босиш планини эса 16 марта ошириб бажарган. Агар ишларнинг агротехника талаб қилган муддатларда ўтказилишига назар солсак, аҳвол яна ёмон.

Агар 1945 йилда МТС ларнинг тракторлари блан қилинган ишларнинг бажарилишини ва мўл ҳосил олиш планининг бажарилишини олсак, қуйидаги ҳолларни кўрамиз. Горький областининг МТС лари трактор блан қилинадиган ишлар планини 130 процент бажариб, ҳосил олиш планини 81 процент, Тула области эса трактор блан қилинадиган ишлар планини 102 процент, ҳосил планини 77 процент бажарганлар.

Натижада, ҳосил кам олингач, МТС ларнинг планни бундай бажаришларидан давлатга ва колхозга нима фойда? Гап ерни наридан-бери ағдариб ковлаб ташлашда эмас, балки мўл ҳосил олиш учун замин ҳозирламоқдадир, сўнгра бу ҳосилни ўз вақтида комбайнлар блан йиғиштириб олишдадир.

Шундай бўлсинки, МТС лар мўл ҳосил учун курашсинлар, қайси колхознинг ишларини бажарган бўлсалар, шу колхозда мўл ҳосил олиш планининг бажарилишига ҳам давлат олдида жавобгар бўлсинлар. МТС ларнинг ишларини планлаш ва уларнинг ишларига баҳо бериш тўғрисида пленумга тақдим қилинган қарор лойиҳасида белгиланган янги тартиб ана шуни асос қилиб олади.

• МТС лар ишнинг энг оғирини ўз зиммаларига олишлари керак. Масалан, Сибирьда, Қозоғистонда ва қисман Волга бўйи областьларида қўриқ ерларни, партов ерларни ҳайдаб ишга солиш йўли блан тез орада мўл ҳосил олиш имконияти бор. Лекин бу ерлардаги МТС лар бу хил ишлардан қочиб, юмшоқ ерларни ва ўт босиб ишдан чиққан ерларни ҳайдашга ҳаракат қиладилар, чунки бу хил ишлаш блан трактор ишлари планини бажариш енгилроқ.

Мана бундай мисолларни ҳам айтишимиз мумкин. Чунончи, плугга чимқирқар ўрнатиб ер ҳайдаш жуда яхши бўлганини ҳамма билади. Бундай қилганда, ердаги ўтлар тезда йўқотилади ва ҳосил анча кўпаяди. Шунинг учун ҳам биз чимқирқари бўлган трактор плуглари тайёрлаб чиқазган эдик ва ҳали ҳам шу хил плуглар чиқармоқдамиз. Аммо аксари МТС лар трактор блан қилинадиган ишлар планини тезроқ бажариш учун ва ёнилғини хўжа кўрсинга тежаган бўлиб, плугларнинг чимқирқарларини олиб қўйиб ер ҳайдайдилар.

МТС ларнинг бундай ишларига барҳам бермоқ ва бор чимқирқарларнинг ҳаммасидан яхши фойдаланиб, уларни ишлатмоқ керак. Токи 1948 йилда трактор блан ҳайдаладиган ерларнинг ақалли ярмиси чимқирқарлик плуглар блан ҳайдалсин, 1949 йилдан бошлаб ерларнинг ҳаммаси чимқирқарлик плуглар блан ҳайдалсин.

МТС ларнинг экиндан мўл ҳосил олишга унча яхши қизиқмасликлари трактор бригадаларига ҳам та'сир қилади ва мўл ҳосил олишга яхши қизиқмаслик уларда ҳам бор. Хозирги вақтда шундай тартиб борки, тракторчиларнинг қилган ишларига оладиган ҳақлари уларга та'мин этилиб қўйилган. Лекин тажриба шуни кўрсатдики, тракторчилар колхоз ерларини ҳайдаганларида бу ерлардан мўл ҳосил олишга яхши қизиқмаганликларининг сабаби тракторчиларнинг ёмон одам бўлганликлари эмас, балки уларнинг қилган ишларига ҳақ тўлаш усулларининг ёмонлигидир, улар майда-чуйда ишларни кўпроқ бажариб ёнилғини кўпроқ тежаб қолишга ҳаракат қиладилар ва ёнилғини кўп сарф қилмасликка тиришиб кўкламда ер ҳайдаш ишларини орқага ташлашга ҳаракат қиладилар. Уларнинг бу ҳаракатлари албатта колхозларда норозилик туғдиради. Шунинг учун қарор лойиҳасида, тракторчиларга ғалла блан тўланадиган ҳақнинг миқдори та'мин этилганда ҳар гектардан олинадиган ҳосил миқдорига қараб тўлансин ва ҳар гектардан олинадиган ҳосил плани бажарилмаса, тракторчиларнинг қилган ишлари бадалига тўланадиган ғалла меҳнат кунига 2 килограммгача камайтирилсин, дейилган.

Бундан ташқари, агар тракторчилар ер ҳайдаш ишларини яхши бажармасдан, бунинг орқасида ёнилғини тежаб қолсалар, бу йўл блан тежалган ёнилғига мукофот беришни ҳам йўқотиш керак. Ёнилғини бу равишда тежаш ҳеч кимга керак эмас, керакмаслигидан ташқари ҳатто зарарлидир ва шу сабабдан агар тракторчилар ҳайдаган ердан колхоз пландагидан кам ҳосил олса, бу ҳолда МТС директорлари, тракторчиларга ёнилғини тежаганликлари учун мукофот тўламасинлар.

МТС ларнинг ишларидаги камчиликларнинг учинчиси колхоз блан МТС ўртасида тузилган шартномага риоя қилмасликдир. Ба'зи МТС лар ҳатто колхозлар блан шартнома тузмай ҳам қўйдилар, ба'зилари эса жуда кечикиб фақат расмият учунгина шартнома тузадиган бўлдилар. Кейин, тузилган шартномага риоя қилмайдилар. Бу тўғрида бирнеча мисол келтираман: Давлат контроли министрлиги Омск, Ростов, Саратов, Чкалов областьларидаги ва Украинадаги МТСлардан 69 тасининг ишларини текшириб чиқди. Бу ҳақда тўпланган ма'лумотларга қараганда, мазкур областьлардаги МТС лар хизмат кўрсатган колхозларнинг 13 проценти МТС лар блан ҳеч қандай шартнома тузмаганлар, 71 проценти эса 2 ойдан тортиб то 9 ойгача кечикиб шартнома тузибдилар.

Колхозлар блан МТСлар ўртасида шартнома тузиш расмини яна тамомила жорий қилмоқ керак, бизнинг маҳаллий ташкилотларимиз эса, шартномаларга қаттиқ риоя қилинишини терғаб ва тежаб туришлари керак. Чунки дала ишларини бажарганда колхозларнинг ҳам, МТС ларнинг ҳам камчиликларини ёпиб, хаспўшлаб бекитиш каби ҳоллар бўлмасин.

Камчиликларнинг тўртинчиси машиналарни тузук ремонт қилмаслик ва ремонт ишларини вақтида бажармасликдир. Хусусан комбайнлар ва бошқа деҳқончилик машиналари аксари чала-ярим ремонт қилинади, буларнинг ремонти дала ишлари бошланган муддатда битиб тайёр бўлмайди. Холбуки, деҳқончилик машиналари ва тракторлар қишда ремонтдан чиқариб тайёр қилиб қўйилсин ва кўклам чиқиши блан МТСлар фақат ер ҳайдаш ишлари блан машғул бўлсинлар. Албатта бу ишда МТС ларга жиддий ёрдам бериш керак бўлади. Кўп МТС ларимизнинг ремонт машиналари етишмайди, станоклар кам, запас қисмлар кам. Қарор лойиҳасида, МТС ларга бу ишда жиддий ёрдам берилсин, ва уларга 25 минг станок, автомобильга ўрнатилган 10 минг ишхона ва бирқанча устахоналар берилсин дейилган.

МТС ишларидаги яна бир камчиликни айтиб ўтмоқ керак, у ҳам бўлса тракторларга тиркаладиган турли деҳқончилик машиналари ишлатилганда бу ишларни ким бажарганлиги аниқланмасдан қолиб кетаберади. Тракторда ишловчи одамлар доимий бўлса, тракторга тиркалган турли машиналарда ишловчи кишилар бир мавсум ичида бирнеча марта ўзгарадилар. Холбуки, тиркаладиган машиналарда ишлаш учун уларни яхши қарабнетиб туриш керак, чунки ишнинг сифати шунга боғлиқдир. Агар тракторга тиркаладиган машиналарда ишловчи кишилар иш тамом бўлгунча фақат шу ишга боғланиб қўйилсалар ва бу ишлар тамом бўлгунча улар ҳам тракторчилар бригадасига киргизилсалар ма'қул бўлар эди.

МТС ишларидаги бу камчиликлар ва булардан бошқа камчиликлар ҳам бартараф қилинса, дала ишларининг сифати яхшиланади ва бу ишлар ўз вақтида бажарилади, бинобарин колхоз далаларидан олинадиган ҳосил ҳам ошади.

V.

Совхозларнинг иши тўғрисида

Совхозларнинг қишлоқ хўжалигимизда катта ўрин тутганликлари ва ҳозир ҳам шундай ўрин тутиб турганликлари ма'лум. Совхозлар, биринчидан, ғалла экишда ва бошқа техника экинлари экишда ҳамда чорвачиликдан олинадиган маҳсулотлар етказишда кўп маҳсулот берадиган давлат хўжалиги бўлганликларидан қишлоқ хўжалигимизда катта ўрин тутадилар. Чунончи, 1940 йилда Совхозлар халқ комиссарлигига қарашли совхозлар давлатга 200 миллион пудга яқин ғалла, 270 минг тонна гўшт, 900 минг тоннага яқин сут ва 15 минг тонна жун топширган эдилар. Иккинчидан, колхозларнинг молларини зотли қилиш учун наслдор яхши молларни кўпайтиришда ҳамда саралаган яхши уруғлар етиштиришда совхозлар катта ўрин тутадилар.

Уруш йилларида совхозларнинг экин майдонлари ва моллари камайиб кетди. Шунинг учун энди яқин йиллар ичида совхозларда қишлоқ хўжалигига доир ҳамма ишларни жиддий равишда ривожлантириш керак бўлади.

Бешйиллик планда 1950 йилда совхозларнинг экин майдонларини 10 миллион гектарга етказиш чамаланган. 1949 йилдаёқ колхозларнинг қорамоллари, чўчқа, қўй ва эчкилари урушдан аввалги даражасига етказилиши керак.

Совхозларнинг ишларида катта камчиликлар бор ва бу камчиликлар совхозларнинг ривожланишларига тўсқинлик қилмоқда. Бу камчиликлар қарор лойиҳасида кўрсатилган. Мен бу камчиликларнинг муҳимларидан фақат иккитаси устида тўхтайман.

Биринчидан, совхозларнинг ишларида шундай бир катта камчилик борки, улар кўпроқ хўжаликнинг фақат бир томонини ривожлантиришга ҳаракат қиладилар Ма'лумки, бизнинг совхозларимиз фақат чорвачилик блан, сўнгра ғаллакорлик блан машғул бўлган совхозларга ҳамда техника экинлари экадиган совхозларга бўлинадилар.

Ўртоқ Сталин партиянинг XVII қурултойида совхозларнинг бу катта камчиликлари тўғрисида сўзлаган ва бизнинг ғаллакор совхозларимиз жуда зўрайиб кетган, улар фақат ғаллакорлик блан шуғулланиб, чорвачилик блан шуғулланмайдилар, деган эди.

Бундан кейин совхозларнинг ишларини яхшилашда бирмунча ишлар қилинди, лекин шундай бўлса ҳам ҳалигача совхозларимиз бир томонлама бўлиб қолмоқдалар. Холбуки, қишлоқ хўжалигини бундай бир томонлама юргизиб бўлмайди, барча имкониятлардан, ердан ва ишчи кучлардан яхши фойдаланиш нуқтаий назаридан қараганда, хўжаликни бундай юргизиш иқтисодий жиҳатдан фойдали эмас. Масалан, ғаллакор совхозларни олиб кўрайлик. Уларнинг қўлида 8 ярим миллион гектар ер бўлгани ҳолда, фақат 2 ярим миллион гектарга экин экадилар. Чорва молларнинг миқдори эса фақат 640 минг бош, халос. Демак, совхозларнинг экилмасдан қолган ерлари жуда кўп, лекин чорва мол жуда оз, 10 гектар ерга биттадан ҳам мол тўғри келмайди. Бунинг натижасида бирталай ўтлоқ ерлар ва пичанзор ерлар бекорга қолиб кетади.

Ишчи кучлардан фойдаланиш жиҳатидан қараганда ҳам шундай. Кўкламда ва ёз мавсумида совхозларга ишчи куч кўп керак бўлади. Лекин қишда бу кучлардан фойдаланилмайди. Шундай қилиб, совхозлар фақат ёз мавсумида ишлайдиган хўжалик бўлиб қоладилар. Бу ҳол совхозларда доим ишлайдиган кадрларни сақлашга ҳам анча тўсқинлик қилади.

Чорва совхозларига келганда аҳвол бошқачароқ. Бу совхозларда ғалла ва бошқа экинлар жуда оз экилади. Холбуки, агар бу чорва совхозларида деҳқончилик ҳам бўлса, уларнинг чорвачилигини яхши ривожлантириш учун яна бир имконият топилган бўларди.

Совхозларнинг фақат бир томонлама ва бир хил хўжалик блан шуғулланишларидан фойда камлигини кўрсатмоқ учун мисол тариқасида икки совхознинг ишларидан сўзлаб ўтаман.

Краснодар ўлкасидаги совхозлардан «Кубань» совхози блан «Крапоткинский» совхозининг ери баравардир. Икковининг ҳам ери 18 минг гектарга яқин. «Кубань» совхозида хўжаликнинг ҳархил нав'и бор, чорвачилиги ҳам яхши, лекин «Крапоткинский» совхози фақат ғаллакорлик блан машғулдир. «Кубань» совхозида 6 минг бош мол бор. «Крапоткинский» совхози эса бор-йўғи 620 бош молга эга. «Кубань» совхози 1945 йилда деҳқончилик ва чорвачилик бўлиб ҳаммасидан 2 миллион сўмдан ортиқ даромад қилди. «Крапоткинский» совхози эса атиги 700 минг сўм даромад қилди.

Бу ҳоллар совхозларимизнинг бир хил хўжалик юргизиш йўлидан бормай, балки чорвачилик блан деҳқончиликни бирлаштириб иккови блан ҳам шуғулланишлари кераклигини кўрсатади.

Совхозларда қишлоқ хўжалигининг яхши ривожланишига тўсқин бўлиб турган иккинчи бир камчилик шуки, совхозларнинг доимий ишлайдиган кадрлари йўқ, бор ишчилар доим ўзгариб турадилар. Совхозларда ишчиларни сақлаб қолишга ҳаракат қилинмайди, ишчилар ҳали келиб ҳали кетиб турадилар, ҳолбуки доимий ишлайдиган кадрлар бўлмаса, совхознинг мураккаб хўжалигини яхши юргизиб бўлмайди. Доимий ишлайдиган кадрларни етиштирмоқ учун нима қилмоқ керак?

Қарор лойиҳасида совхозларнинг ишчилари, мутахассислари ва хизматчилари совхозда муқим туриб ишламоқлари учун уларга ёрдам бериш тўғрисида жуда жиддий чора ва тадбирлар кўрсатилган. Ғаллакорлик ва чорвачилик блан машғул бўлган районлардаги совхозларда хизмат қилувчиларга ҳалигача фақат 0,15 гектар ер экиб олишга руҳсат бериляр эди, лекин энди уларга 0,5 гектаргача томорқа берилади, сўнгра совхозларнинг ишчи ва хизматчиларига ўзларига иморат солиб олмоқ учун пул қарз берилади.

Совхозларнинг фақат бир хил хўжалик блан шуғулланишларига барҳам берилиши ва совхозларда доимий ишловчи кадрларнинг етиштирилиши натижасида совхозларнинг хўжаликлари шак-шубҳасиз тез фурсатда ривожланиб кетади.

VI.

Колхозларни ташкилий-хўжалик жиҳатдан мустаҳкамлаш масалалари тўғрисида

СССР Министрлар Совети ва ВКП(б) Марказий Комитети 1946 йил 19 сентябрьда чиқарган қарорида колхозларда қишлоқ хўжалик артели Уставининг қўпол равишда бузилаётганлигини очиб ташлади. Даставвал ана шу жиддий бузишларни тамомила йўқотиш зарур.

Ҳукумат ҳузуридаги колхоз ишлари Кенгашида умуман бутун мамлакатда, шунингдек айрим республикалар, ўлкалар ва областьларда мазкур қарорнинг қандай бажарилаётганлиги тўғрисидаги дастлабки якунлар қараб чиқилди.

Ба'зи ма'лумотларни келтираман. 1947 йил 1 январьгача 222 минг колхоздан 198 мингтасида жамоат ерлари ва томорқа участкалари ўлчаб чиқилди. Ўлчов вақтида 2.255 минг жойда колхоз ерлари тортиб олинганлиги аниқланди, 4,7 миллион гектар жамоат ери колхозларга қайтарилиб берилди, шу шумладан турли ташкилот ва муассасалардан 4 миллион гектар, колхозчилардан 521 минг гектар ва бошқа кишилардан 177 минг гектар ер олиниб, колхозларга қайтарилиб берилди.

Колхозларда ма'мурий ва идора аппаратидаги ортиқча штатлар — 465 минг киши қисқартилди ва бундан ташқари колхозларга алоқаси бўлмаган 182 минг киши меҳнат кунлари юзасидан тўланадиган ҳақлардан маҳрум этилди. Колхозлардан қонунга хилоф равишда 140 минг бош мол ва 15 миллион сўмга яқин маблағ олинганлиги аниқланди ва бу нарсалар колхозларга қайтарилиб берилди. Колхоз ерларини ва мулкларини талон-тарож қилишда айбдор бўлган кишиларга қилмишларига яраша жазо берилди.

Бу ма'лумотлар бир томондан, СССР Министрлар Совети ва ВКП(б) Марказий Комитетининг қишлоқ хўжалик артели Уставининг бузилишига барҳам бериш чоралари тўғрисида 1946 йил 19 сентябрьда чиқарган қароридан кейин жойларда катта иш қилинганлигини кўрсатади ва иккинчи томондан бу ма'лумотлар жойларда колхозларга нисбатан жуда нотўғри ишлар қилинганлигини кўрсатади.

Мен шуни айтишим керакки, СССР Министрлар Совети ва ВКП(б) Марказий Комитети қарор қабул қилиши бланоқ область, ўлка ва республикалардаги партия ҳамда совет ташкилотларимизнинг кўпчилиги ана шу камчиликларни йўқотишга жиддий э'тибор қилдилар. Аммо ҳисоботларга ва ўтказилган текшириш натижаларига қараб шуни айтиш мумкинки, ба'зи областьларда бу қарор ҳали ҳам қониқарли суратда амалга оширилмаётир. Омск, Кемерово ва Винница областьларида ерларни колхозларга қайтариб бериш яхши ўтказилмади. Бу областьларда колхозларнинг тўртдан бир қисмидаги ерлар ҳатто ўлчаб ҳам чиқилмаган; Тула, Брянск, Томск областьларидаги колхозларда ма'мурий ва идора ходимларини қисқартиш қониқарли бормаётир; Иваново областида, Красноярск ўлкасида ва Ўзбекистоннинг ба'зи областьларида колхозларга тегишли мулкларни қайтариб бериш ишлари ҳали ҳам яхши йўлга қўйилган эмас.

ВКП(б) Марказий Комитетининг 1939 йилдаги пленуми бу тўғрида жиддий огоҳлантирган эди. Шунга қарамай, ана шундай бузишларнинг такрорланишининг сабаби нима?

Ўртоқ Сталин 1933 йилда қишлоқда ишлаш тўғрисидаги масала юзасидан бундай деган эди: «Хўжаликнинг устин шакли бўлмиш коллектив хўжаликка ўтиш қишлоқ хўжалиги тўғрисида қиладиган ғамхўрлигимизни камайтирмайди, балки оширади, қишлоқ хўжалигини юксалтириш ишида коммунистларнинг раҳбарлик ролини камайтирмайди, балки оширади». Партия «эндиликда колхозларга раҳбарлик ишини ўз қўлига олиши, иш юзасидан жавобгарликни ўз зиммаларига олиши ва колхозчиларга ўз хўжаликларини ривожлантириш учун ёрдам бериши керак». «Партия колхозларда бўлаётган ишларнинг ҳаммасини билиб туриши керак, ўз вақтида ёрдам бериш ва колхозларга таҳдид қиладиган хавфларнинг олдини олиш учун колхозлар блан алоқасини сусайтирмай, балки кучайтириши керак».

Кўпгина партия ташкилотларимиз ана шу огоҳлантиришни ва партия сиёсатига мувофиқ колхозларга раҳбарлик қилишдаги ўз вазифаларини унитиб қўйган бўлсалар керак, колхозларнинг жамоат хўжалигини мустаҳкамлашдан иборат асосий вазифаларини унитиб қўйган бўлсалар керак. Бунинг натижасида улар колхозларга нисбатан жиддий суратда нотўғри ишлар қилинишига яна йўл қўйдилар.

Демак, эндиликда вазифа нуқсонларни батамом тузатишдангина иборат бўлмай, ана шундай нуқсонларнинг такрорланишига бундан буён йўл қўймасликдан ҳам иборат. Партия сиёсатини кун сайин тўғри амалга ошириш ва колхозларга раҳбарликни яхшилаш йўли блангина бунга эришмоқ мумкин.

Иккинчи муҳим масала — колхозларда меҳнатни уюштиришда ва меҳнат кунларини тақсимлашда бўлган камчиликларни йўқотиш масаласидир. Қишлоқ хўжалик артели Устави қабул қилинган кундан буён 12 йил ўтди. Ўша вақтдан буён колхозларимиз жуда олдинга кетдилар, кўп тажриба тўпладилар, ба'зи ишларни янгича яхши йўлга қўйиш керак бўлиб қолди.

Колхозларда ҳақ тўлаш ва меҳнат кунларини тақсимлашда текисчилик бор, иш нормалари меҳнат кунларининг исроф қилинишига сабаб бўладиган даражада эскириб ва кам бўлиб қолган. Бундай ҳолларнинг ҳаммаси колхозларда меҳнат унумининг ортишига ва уларнинг тобора мустаҳкамланишига жиддий ҳалақит беради. Колхозларда даромадларни тақсимлашдаги текисчилик негизи бригада ва звеноларда олинган ҳосил миқдорига қарамай, меҳнат кунларини нотўғри ёзишдан иборат.

Жуда кўп вақт шундай бўладики бригада ёки звено кўп меҳнат куни сарф қилса ҳам дала ишлари ёмон уюштирилганлиги, ишлар яхши бажарилмаганлиги, ёки кечикиб бажарилганлиги орқасида кам ҳосил беради, бошқа бир хил бригада, ёки звено меҳнат кунларини тежаб-терғаб сарф қилиб, дала ишларини пухта ўтказади ва ўз иши натижасида колхозга мўл ҳосил етиштириб беради. Аммо, даромадларни меҳнат кунларига тақсимлашдаги мавжуд тартиб орқасида ёмон ишлаб, кўп меҳнат куни сарф қилган бригада ёки звенолар меҳнат кунларини тежаб сарф қилиб, меҳнатлари соясида яхши ҳосил олган бригада ёки звеноларга қараганда колхоздан кўпроқ даромад оладилар.

Мен бу масалани тушунтирмоқ учун икки мисолни кўрсатиб ўтаман. Бу мисоллар ўртоқ Доронин ва ўртоқ Юсуповнинг хатларида келтирилган эди. Бу мисолларнинг бири дон тўғрисида бўлиб, иккинчиси техника экинлари тўғрисидадир.

Курск областидаги «Красная заря» колхозининг бир бригадасидаги икки звенода ишлайдиган кишиларнинг миқдори ва экин майдони ҳам баравардир. Буряченко звеноси гектаридан 8 центнер дон ҳосили олди, 2200 меҳнат куни ишлади, Руденко звеноси эса гектаридан 3,4 центнер ҳосил олди, бунинг учун 2300 меҳнат куни сарф қилди. Аммо Руденко звеноси ёмон ишлаб, икки марта кам ҳосил берганига қарамай, кўп меҳнат куни ишлаганлиги учун колхоздан кўпроқ ғалла олди. Бошқа бир мисол. Тошкент областидаги «Қизил тўлқин» колхозида Бегимқулов звеноси 1945 йилда гектаридан 28 центнер пахта ҳосили олди, бошқа бир звено, я'ни Қўлдошев звеноси 15 центнердан ҳосил етиштирди, ҳар икки звено ҳам пул блан бир хилда ҳақ олди, камроқ ҳосил етиштирган Қўлдошев звеноси эса меҳнат кунларига ҳатто кўпроқ дон олди, чунки бу звенога ишланган меҳнат кунлари миқдори кўпроқ ёзилган эди.

Бундай иш албатта тўғри эмас. Шу сабабдан меҳнат кунлари ва даромадларни тақсимлашда шундай усулларни қўлланиш керакки, бундай усуллар яхши ишловчи колхозчиларни рағбатлантирсин ва меҳнат ҳақини нотўғри тўлашга хотима берсин. Бригадалар ўртасида, бригадаларда эса звенолар ва колхозчилар ўртасида меҳнат кунлари ва даромадларни олинган ҳосилга қараб тақсимлаш керак.

Ҳақ тўлашдаги текисчиликни йўқотиш ва иш нормаларини тартибга солиш орқасида колхозларда меҳнат унуми шубҳасиз кўтарилади.

Колхозчиларнинг ҳосил планини ва чорвачиликдан маҳсулот олиш планини ошириб бажарганликлари учун уларнинг меҳнатига қўшимча ҳақ тўлана бошланиши колхозчиларнинг ишга бўлган рағбатини оширди, лекин асосий ҳақ тўлаш ва меҳнат кунларини тақсимлашдаги текисчиликка барҳам беришдан иборат асосий вазифани ҳал этолмади.

Турли областьлардаги колхозлар ва маҳаллий ташкилотлар колхозчиларнинг меҳнатига ҳақ тўлаш усулларини яхшилаш чораларини кўрмоқдалар ва бу чора колхозларнинг хўжалик ишларида яхши муваффақиятларга эришмоқлари учун имкон берди.

Колхозларда меҳнатга ҳақ тўлаш масалалари юзасидан Украина, Курск, Горький областьлари, Ўзбекистондан таклифлар тушди. Колхоз ишлари Кенгаши бирқанча колхоз раисларининг иштироки блан бу таклифларни қараб чиқади ва яқин орада ўзининг тегишли таклифларини ҳукуматга тақдим этади.

VII.

Қишлоқ хўжалиги кадрлари тўғрисида

Қишлоқ хўжалигини тез ривожлантиришнинг энг муҳим шартларидан бири албатта, қишлоқ хўжалиги кадрларини мустаҳкамлаш масаласидир. Ма'лумки, уруш вақтида колхоз, МТС ва совхозлардаги раҳбар кадрларнинг состави анча ўзгарди ва кадрлар қатори бир мунча заифлашди.

Қишлоқ хўжалиги кадрлари соҳасида олдимизда қандай вазифалар турибди?

МТСлар соҳасида. МТС директорларининг ихтисосини ошириш масаласи турибди. Бизда кўпгина махсус билими бўлмаса ҳам, аммо тажрибали МТС директорлари етишди. Аммо МТС раҳбарларининг техника ва агрономия соҳасидаги билимлари етарли эмаслиги очиқ кўринмоқда. МТС директорларининг атиги 13 проценти агроном, 5 проценти инженер ва техниклардандир. Директорларнинг 82 проценти қишлоқ хўжалик билимига эга эмас; МТСлардаги барча агрономлардан 2300 киши олий ма'лумотли, 9000 киши ўрта ма'лумотли, агроном бўлиб ишлаётган 9800 киши қисқа муддатли курсларда ўқиб чиққан кишилардир. Бундан ташқари МТСларга жуда кўп агрономлар, механиклар ва инженерлар етишмайди.

Биринчидан, МТСларимизнинг раҳбар кадрлари етарли даражада билимли эмаслиги ва иккинчидан кадрларнинг етишмаётганлиги шундан кўриниб турибди. Ма'лумки, тажрибали кишиларни билимдон кишилар блан алмаштириш тўғрисида гап бормаётир, чунки биринчидан, бундай кишилар етарли эмас, иккинчидан, катта тажрибаси бўлган кишиларни алмаштириш мақбул эмас, қайтадан тайёрлаш йўли блан уларнинг билимини оширишга ёрдам бериш керак. Қишлоқ хўжалик министрлиги бу ишни кенг миқёсда уюштириши лозим.

Колхоз кадрлари тўғрисида. Уруш вақтида колхоз раисларининг состави ҳам анча ўзгарди. Буни қуйидаги рақамлардан кўриш мумкин: колхозларга бир йилдан бери раислик қилаётган кишилар 38 процентни, бир йилдан тортиб 3 йилгача раислик қилаётганлар 34 процентни, 3 йил ва ундан ортиқ раислик қилиб келаётганлар 28 процентни ташкил этади. Бизда колхоз раислари орасида қишлоқ хўжалиги билимига эга бўлган кишилар ҳали ҳам кам. Мураккаб, йирик жамоат хўжалигига раҳбарлик қилиш эса осон иш эмас.

(ОХИРИ ТЎРТИНЧИ БЕТДА)

Ўртоқ А. А. АНДРЕЕВ докладининг охири

(БОШИ УЧИНЧИ БЕТДА)

Колхоз раислари составида паст ма'лумотли кишилар кўпчилик бўлишига қарамай, уларнинг кўп амалий тажрибага эга эканликлари ма'лум. Қайтадан тайёрлаш йўли блан қишлоқ хўжалик билимини эгаллашда уларга ёрдам бериш керак.

Одатда колхоз раиси ўз тажрибасини ва қишлоқ хўжалиги соҳасидаги билимларни бирга боғлаб олиб борса, бундай колхознинг иши жуда яхши йўлга қўйилади. Одатда бундай колхозлар илғор колхоз бўлади. Буни исбот қилиб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Демак, колхозларнинг раисларини, шунингдек бригадирларни, ферма мудирларини ва ҳисобчиларни жиддий суратда тайёрлаш ва қайтадан тайёрлаш керак.

Кейинги икки йил ичида областьларда колхоз раислари учун 1 ойдан тортиб 2 ойликкача курслар очилди. Аммо, тажриба кадрларни шундай қисқа муддатли курсларда қайта тайёрлаш кам натижа беришини кўрсатади. Қарор лойиҳасида колхозларнинг раҳбар ходимларини қайтадан тайёрлаш учун бир йиллик ва икки йиллик мактаблар очиш мўлжалланади.

Агрономлар тўғрисида. Биз колхозларга агрономия хизматини анча яхшилашимиз керак. Шу муносабат блан агрономлар тўғрисида, улардан фойдаланиш ва уларни тайёрлаш тўғрисида алоҳида гапиришимиз керак. Бу соҳада катта камчиликларимиз бор.

Қишлоқ хўжалик мутахассислари умуман етишмаётган бир пайтда улардан тўғри фойдаланилмаётир, қишлоқ хўжалик мутахассисларидан керак жойда фойдаланилмаётир. Қишлоқ хўжалик министрлигининг ма'лумотларига қараганда олий ва ўрта ма'лумотли 46 минг агрономдан 5 мингтаси колхозларда, 11 мингтаси МТСларда ишламоқда, 2 мингтаси участка агрономлари бўлиб, 3,7 мингтаси селекция ва тажриба станцияларида ишламоқда. Бу ма'лумотлар биздаги агрономларнинг ярмидан камроғи бевосита ишлабчиқаришда банд эканлигини, ярмидан кўпроғи эса аппаратда ишлаётганлигини кўрсатади.

Шуни айтиш кераки, колхозларга агрономия хизмати кўрсатишда эгасизлик бор. Қоидага мувофиқ бирнеча колхозга, я'ни тўрт-беш колхозга хизмат кўрсатувчи агрономия участкалари бўлиши керак. Бу участкаларда мазкур колхозлардаги агротехника учун, алмашлаб экишда давлат тартибига риоя қилиш учун ва деҳқончилик ишларининг сифати учун жавобгар бўлган доимий агрономлар бўлиши керак. Амалда эса аҳвол бундай эмас. МТС ва район ер бўлимининг участка агрономлари район марказларида ёки МТС ерларида ишлайди. Уларга муайян колхозлар беркитиб берилмайди, улар топшириққа мувофиқ ҳарқаерга борадилар ва уларнинг аҳволи шундайки ҳеч қандай иш учун жавобгар бўлмайдилар. Колхозларга агрономия хизмати кўрсатишда ана шундай эгасизликни йўқотиш зарур. Агрономия участкаларини ҳақиқатан ҳам ташкил этиш лозим. Бунинг учун агрономларнинг талайгина қисмини МТС ва район қишлоқ хўжалик бўлимларининг участкаларига юбориш керак. Йирик колхозларга доимий ишловчи агрономлар юбориш мақбул бўлур эди.

Яна бир катта камчилик шундан иборатки, олий ўқув юртлари ва техникумларни тамомлаб чиқучи ёш мутахассисларни ишга юборишда тўғри тартиб йўқ. Шу сабабли бундай кишилар хоҳлаган жойларига борадилар ва уларнинг кўп қисми аппаратларда ва илмий муассасаларда қолишга ҳаракат қиладилар. Ҳақ тўлашдаги нотўғри тартиб ҳам мутахассисларни тўғри тақсимламаслик ва улардан тўғри фойдаланмасликка сабаб бўлади. Мутахассислар ишлабчиқаришга яқинлашганлари сари уларга кам иш ҳақи берилади. Масалан, МТСнинг олий ма'лумотли бўлган участка агрономи 500 сўмдан тортиб 650 сўмгача маош олади. дан тортиб 650 сўмгача маош олади. Қишлоқ хўжалик министрлиги аппаратида ишловчи оддий бир агроном эса 800 сўмдан тортиб 1000 сўмгача маош олади.

Қишлоқ хўжалик масалалари муҳокама қилинган вақтда Ўртоқ Сталин пленумга шундай бир таклиф киргизди: иш ҳақи шундай тартибга солиниши кераки, колхоз, совхоз, МТСларда эмас, балки аппаратда ишловчи мутахассислар колхоз, совхоз ва МТСларда ишловчи шундай ходимларга нисбатан иш ҳақини 25 процент кам олсинлар. Бу таклиф жуда тўғри бўлиб, мутахассисларнинг ишлабчиқаришда ишлашга ҳавасларини кучайтиради.

Иккинчи томондан, олий ўқув юртларини битирувчиларга иш стажига эга бўлиш тартиби белгиланади. Бу табтибга кўра улар МТС, совхоз, колхозларга, участкаларга юборилади, бу ерда улар бир йилгача младший агрономлик вазифасида ишлаб амалий тажриба оладилар. Бу чора ҳам мутахассисларнинг ишлабчиқаришда доимий ишлаб қолишларига имкон беради.

Қишлоқ хўжалик мутахассисларини тайёрлаш етарли даражада йўлга қўйилмаганлигини ҳам айтиб ўтиш зарур. Мамлакатимиздаги 88 та қишлоқ хўжалик олий ўқув юртида жам'и 59 минг студент ўқимоқда, буларнинг 25 мингтаси келажакда агроном бўлиб етишадиган кишилардир. 1946 йилда 4,6 минг киши қишлоқ хўжалик мутахассиси қилиб, 2,5 минг киши эса агроном қилиб тайёрланди. 558 та қишлоқ хўжалик техникумларида 140 минг студент ўқимоқда. 1946 йилда қишлоқ хўжалиги соҳасида ўрта ма'лумотга эга бўлган 25 минг мутахассис тайёрланди. Қишлоқ хўжалиги соҳасида ўрта ма'лумотли мутахассислар тайёрлашда аҳвол бир мунча кўнгилдагидек. Аммо бу жуда кам, бизга кўп агроном керак. Умуман айтганда, келгусида қишлоқ хўжалиги соҳасида олий ма'лумотли бўлмаса ҳам ақалли ўрта ма'лумотли бўлган билимдон кишиларни колхоз, МТС ва совхозга раҳбар қилиш учун интилмоғимиз лозим. Қишлоқ хўжалиги бу жиҳатдан саноатдан жуда орқада қолди. Ҳозирги вақтда инженер раҳбарлик қилмаётган бирорта кичик заводни ҳам топиш қийин. Демак, қишлоқ хўжалик кадрлари етарли миқдорда тайёрланмаётир ва уларни кўпроқ тайёрлаш керак.

Қарор лойиҳасида ҳарбир областьда уч йиллик муддат блан агрономия мактабларини ташкил этиб, ўрта ма'лумотли агрономларни кўпроқ тайёрлаш муҳим чоралардан бири қилиб кўрсатилган.

Қишлоқ хўжалик олий ўқув юртлари ва техникумларда билимдон кишилар тайёрлашда жиддий камчилик қилиб шуни кўрсатиш кераки, ёш агрономлар колхоз ва совхоз ишлабчиқаришини уюштириш масалалари юзасидан етарли даражада билим ҳосил қилмайдилар, тракторларни ва қишлоқ хўжалик машиналарини яхши билмайдилар. Ҳозирги замоннинг агрономи эски хилдаги маслаҳатчи агроном эмас, балки ташкилотчидир. Унга меҳнатни уюштириш, қишлоқ хўжалигини механизациялаш масалалари блан шуғулланишга тўғри келади. Шу сабабдан дарс программаларини жиддий суратда тузатиш, меҳнатни уюштириш, механизация тўғрисида дарсликлар чиқариш ва йирик хўжаликларимиздаги колхоз, совхоз ва МТСларда амалий тажриба олиш ишини тегишинча уюштириш зарур.

VIII.
Маҳсулот тайёрлаш масалалари тўғрисида

Қарор лойиҳасига қишлоқ хўжалик маҳсулотларини тайёрлаш тўғрисидаги масала алоҳида бир боб қилиб киргизилди. Бу масаланинг ўртага қўйилишига сабаб нима?

Ма'лумки мамлакатимизда 1940 йилгача деҳқончилик маҳсулотларини тайёрлаш вақтида колхозларнинг экилган майдонларига қараб маҳсулот топширишни ва чорвачилик маҳсулотлари тайёрлаш вақтида молларнинг сонига қараб маҳсулот топшириш тартиби амалга оширилган эди.

Марказий Комитетнинг 1940 йилда бўлиб ўтган Пленумида бу тартиб колхозларни ривожлантириш манфаатларига ҳам, давлат манфаатларига ҳам мувофиқ эмас деб топилди. Шу сабабдан бу тартиб бекор қилинди. Маҳсулот топширишни мажбуриятини ҳисоблашда янги қонун жорий қилинди. Бу қонун деҳқончилик маҳсулотларига солиқ солишда маҳсулот мажбуриятини экин майдонининг ҳарбир гектарига қараб белгилаш ва чорвачилик маҳсулотларига солиқ солишда колхозлар ихтиёрига берилган ерларнинг ҳарбир гектарига қараб ҳисоблашдан иборат.

Маҳсулот тайёрлашдаги эски қонун нима учун бекор қилинди? Шунинг учун бекор қилиндики, бу эски қонун колхозларнинг экин майдонларини кенгайтириш ва мол туёғини кўпайтиришга бўлган манфаатдорлигини камайтирар эди, колхоз экин майдонини ва мол туёғини қанча кўпайтирса, у давлат мажбурияти ҳисобига шунчалик кўп дон ва чорва молларини топшириши керак эди. Аксинча, колхоз қанча кам экин экса, унинг чорва моли қанчалик кам бўлса, давлатга шунчалик кам маҳсулот топширар эди. Маҳсулот тайёрлашдаги бундай тартиб қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга тўсқинлик қилганлиги ма'лум.

Деҳқончилик маҳсулотларини экин майдонининг ҳар гектарига қараб ва чорвачилик маҳсулотларини ернинг ҳарбир гектарига қараб топшириш тартибининг кучи ва катта аҳамияти шундаки, бу тартиб колхозларнинг ўз жамоат хўжаликларини кенгайтиришга бўлган ҳавасини оширади, ишларни ривожлантириб юборади, колхозларни янги ерларни ишга солиш ва мол туёғини кўпайтиришга кўпроқ рағбатлантиради.

Маҳсулот топшириш мажбуриятини белгиловчи ана шу янги тартиб колхозларнинг манфаатларини ҳам, давлат манфаатларини ҳам кўзда тутади. Шуни айтмоқ кераки, бу қонун 1940 йилда амалга оширилиши бланоқ, унинг жуда мақбул бир қонун эканлиги очиқ ма'лум бўлди.

Масалан, 1940 йилда колхозларнинг экин майдони 3 миллион гектарга кўпайди ва колхозлардан 400 миллион пуддан ортиқ дон олинди, шу жумладан давлат мажбурияти йўли блан 1939 йилдагига нисбатан 276 миллион пуд ортиқ дон топширилди. 1940 йилда колхозлардаги мол туёғининг умумий миқдори 12 миллионга кўпайди.

Демак, маҳсулот тайёрлашда эски тартибга амал қилиш колхозларнинг манфаатларига ва давлатнинг манфаатларига очиқдан-очиқ хилоф эди.

Шу сабабдан, Қарор лойиҳасида тўғри айтилишича, колхоз тузумининг душмани бўлган кишиларгина, давлатга топшириладиган маҳсулот миқдорини экин майдонининг ҳарбир гектарига қараб ҳисоблаш тўғрисидаги қонун қишлоқ хўжалиги учун катта аҳамиятга эга эканлигини тушинмаган кишиларгина партияни орқага, я'ни бекор қилинган ва қишлоқ хўжалигини ривожлантириш манфаатларига мувофиқ бўлмаган сиёсатга, маҳсулотни экилган майдонга қараб топшириш сиёсатига томон судрай оладилар.

1940 йилда маҳсулот тайёрлаш тўғрисида қабул қилинган қонун урушдан кейинги шароитда ҳам ўз кучи ва аҳамиятини сақлаб қолади. Бу қонунни сақлаб қолиш керак. Бу қонунни бекор қилиш йўлидаги ҳар қандай уринишларга зарба бериш лозим, чунки жорий қилинган қонунни қайтадан кўриб чиқиш тўғрисидаги ҳар қандай фикр ва тараддудлар зарарли бўлиб, ғалла тайёрлаш ишини бузади.

Колхозларда ва ери кўп районлардаги маҳаллий ходимлар орасида яна бошқа хилдаги кайфиятлар ҳам бор. Бундай кайфиятлар маҳсулот топшириладиган экин майдонини камайтириш ёки ери кўп колхозларга қарашли ерларнинг бир қисмини давлат фондига ўтказишдан иборат. Бу ҳам нотўғри кайфият бўлиб, ишлатиладиган ерларни кенгайтиришга ва экин майдонларини кўпайтиришга эмас, балки уларни камайтиришга олиб боради.

Уруш вақти ва урушдан кейинги давр шароитида маҳсулот топширишдаги мавжуд қонунни амалга оширишда ба'зи қийинчиликлар бўлди. Бу қийинчиликлар шундан иборатки, ери кўп районлардаги колхозларда экин майдонлари камайди, МТСлардаги тракторлар ва колхозлардаги от-улов камайди, одамлар миқдори камайди. Бунинг натижасида ери кўп бўлган колхозларнинг бир қисми давлат олдидаги мажбуриятларини бажаришда қийин аҳволга тушиб қолдилар, чунки уларда ишлатилган ер майдони камайган бўлса ҳам, давлатга маҳсулот топшириш мажбурияти нормалари эски ҳолида қолган эди.

Иккинчи томондан, давлатга маҳсулот топшириш планини бажаришда қийинчиликлар пайдо бўлган эди. Ҳозирги шароитда маҳсулот тайёрлаш соҳасидаги бу масалалар қандай ҳал этилиши керак?

Кўп ерли районлардаги колхозларда маҳсулот етказиб бериш тўғрисидаги қонунни амалга оширишда мувофиқроқ бир йўл топиш зарур. Гап Сибирь, Қозоғистоннинг шимолий областьлари, Волга бўйи каби кўп ерли районлар ҳақида боради. Марказий, жанубий, ғарбий районлар ва Украинага келганда эса, масала бошқача турали. Бу районлардаги колхозларда одам кўп.

Пленум олдидан қишлоқ хўжалиги масалаларини муҳокама қилган вақтда, ўртоқ Сталин кўп ерли районлардаги колхозларда мажбурий тартибда маҳсулот етказиб беришда турли норма қўлланишни ва райондаги колхозлар учун қонунда белгиланганича бир хил норма ўрнига бир неча норма белгилашни, шундай қилиб бундай турли нормалар блан колхозларнинг ердан фойдаланишдаги фарқини назарга олишни таклиф этди.

Бундан шундай хулоса келиб чиқадики, кўп ерли районларда ердан етарли фойдаланаолмаётган ва одами кам бўлган колхозлар учун камроқ нормалар белгилашни керак, одами ва ерларни ишга солиш воситалари кўп бўлган колхозлар учун эса, юқорироқ нормалар белгиланиши лозим.

Колхозлар ерларни тўла ишга солган ва одам кучлари етарли бўлган районларда эса, нормаларни бирмунча ошириш зарур.

Бундай қулай тартиб маҳсулот тайёрлаш тўғрисидаги қонуннинг кучини тамомила сақлайди ва кўп ерли колхозларга ўз мажбуриятларини бажариш имкониятини беради. Шу сабабдан, урушдан кейинги шароитда қонунни амалга ошириш масаласидаги қийинчиликни тамомила бартараф қилади.

Машина-трактор станциялари хизмат қилмайдиган колхозлар ҳақида бирнеча сўз. Қарор лойиҳасида бундай колхозлар учун мажбурий тартибда ғалла топшириш нормаларини ҳозирги 15 процент ўрнига 25 процентга ошириш кўзда тутилади. Машина-трактор станциялари хизмат қилмайдиган колхозлар учун нормаларни МТСлар хизмат қиладиган колхозлар учун белгиланган нормаларга нисбатан бундай ошириш шунинг учун заруркн, айни бир районда МТС хизмат қилмайдиган колхозлар қулайроқ вазиятда қолади. МТС хизмат қиладиган колхозлар аслда мажбурий топшириқ ва натура тўлови бўйича МТС хизмат қилмайдиган колхозларга қараганда 40—50 процент кўп маҳсулот топширадилар. Бу МТС хизмат қиладиган колхозларга нисбатан адолатсизликдир, албатта. Шу сабабдан нормаларни тўғрилаш зарур.

Мен маҳсулот тайёрлашдаги яна бир муҳим масалага тўхталиб ўтишни истар эдим. Бу — буғдой ва жовдари буғдойни сули, арпа, тариқ блан алмаштириш тўғрисидаги мавжуд эквивалентнинг нотўғри бўлишидир. Ҳукумат, айрим ҳолларда, давлат мажбуриятига топшириладиган буғдой ва жовдари буғдой ўрнига колхозлардан сули, арпа ёки тариқ қабул қилишга рухсат беради. Гап шундаки, бошқа экинлар блан алмаштирилган чоқда буғдой ва жовдари буғдойнинг салмоғи пасайтирилиб қўйилади. Ҳозирги вақтда шундай эквивалент қўлланилмоқда: бир пуд буғдой бир пуд тариққа, бир пуд 10 қадоқ арпа ва сулига тенг ҳисобланади. Жовдари буғдой масаласи ҳам шундай — бир пуд жовдари буғдой бир пуд тариққа, бир пуд 7 қадоқ арпа ва сулига тенг ҳисобланади. Шу сабабдан, озиқ-овқат экинлари ўрнига кўпинча емхашак маҳсулотлари топширилади, ҳолбуки биз буғдой ва жовдари буғдой етиштиришни кўпайтирмоғимиз ва буғдой ҳамда жовдари буғдой тайёрлашни оширмоғимиз, буғдой ва жовдари буғдой ўрнига бошқа экин маҳсулотларини топшириш тўғрисидаги мавжуд эквивалентни ўзгартирмоғимиз керак.

Ўртоқлар! Маҳсулот тайёрлаш масаласи, айниқса деҳқончилик хўжалигида ба'зи қийинчиликлар бўлиб турган ҳозирги шароитда, партия ва совет ташкилотларининг ишида ҳамиша жуда муҳим аҳамиятга эга бўлиб келди.

Ўтган йили ба'зи область партия комитетлари ва область ижроия комитетлари маҳсулот тайёрлаш планини бажара олмадилар ва жиддий хатоларга йўл қўйдилар. Бу хатолар шундан иборатки, ғалла тайёрлаш жуда чўзилиб кетди, ғалла тезда янчилмади, доннинг кўп нобуд бўлишига йўл қўйилди. Ба'зи областьларда аҳвол шундай тус олдики, ҳарбир район ва колхозга алоҳида-алоҳида қарамаслик натижасида айрим район ва колхозлар бутунлай э'тибордан четда қолдилар, планни яхши бажармадилар, ба'зан эса ҳечқандай маҳсулот топширмай қўйдилар.

Партия ва совет ташкилотларининг энг муҳим вазифаси — 1947 йилда ҳарбир район, колхоз ва совхознинг давлат ғалла тайёрлаш планини сўзсиз бажаришини та'минлаш, маҳсулот тайёрлаш соҳасидаги бутун ишни тубдан яхшилашдир.

IX.
Қишлоқ хўжалигига раҳбарликни яхшилаш тўғрисида

Қишлоқ хўжалигини юксалтириш соҳасида олдимизда турган вазифалар ана шундай. Бу вазифалар энг асосий шартни бажарган, я'ни қишлоқ хўжалик министрликлари ва уларнинг маҳаллий органлари томонидан ҳам, республика, ўлка, область ва районлардаги партия ҳамда совет ташкилотлари томонидан ҳам қишлоқ хўжалигига раҳбарликни яхшилаган тақдирдагина муваффақиятли бажарилиши мумкин, албатта.

Сизлар ташкилий ишларнинг ва қишлоқ хўжалигига ҳамда колхозларга тўғри раҳбарлик қилишнинг қандай аҳамиятга эга эканлигини жуда яхши биласизлар. Буни айрим область, район, МТС, совхоз ва колхозларнинг мисоллари ва иш натижаларидан ҳамма вақт билиш мумкин. Тўғри раҳбарлик та'минланган ва ташкилий ишлар яхши уюштирилган ерда қишлоқ хўжалигидаги ҳарқандай қийинчиликларга қарамай, планни бажаришда ҳамиша яхши натижаларга эришилади.

Қишлоқ хўжалигига раҳбарликни пастдан юқоригача яхшиламоғимиз учун бу ишдаги катта нуқсонларни йўқотиш зарур.

Даставвал Қишлоқ хўжалик министрлиги ва унинг маҳаллий органларининг қишлоқ хўжалигига раҳбарлик қилишдаги камчиликларига тўхталиб ўтиш зарур. Илгариги Ер ишлари Халқ Комиссарлиги ва бўлинган министрликларнинг катта камчилиги—амалий раҳбарликнинг суст бўлиши, масалаларнинг кечикиб ҳал этилиши, етарли ташаббус кўрсатилмаслиги ва ижронинг деярлик тамомила текширилмаслигидан иборат эди. Буйруқлар кўп чиқарилар, аммо уларнинг қандай ижро этилаётганлиги текширилмас эди. Бунга маҳаллий ер органларининг заифлигини ва обрўсизлигини ҳам қўшиш керак.

Министрликларда буйруқ берувчи ҳар-хил бошқарма ва бўлимларнинг жуда кўпайиб кетганлиги жиддий камчилик эди. Шунинг натижасида, масалан, машина-трактор станцияларини Ер ишлари министрлигидаги жуда кўп бошқармалар идора қила берди. Бу эса, МТСларга раҳбарликни қийинлаштиради, машиналарни ремонт қилиш, МТСлар учун кадрлар танлаш ва тайёрлаш ишини чигаллаштирди. Мисол учун энг муҳим экинлардан ғалла, техника экинларини олсак, бу экинларни етиштиришга биргина бошқарма эмас, балки жуда кўп бошқарма раҳбарлик қилиб келди.

Министрликларни бирлаштириш ва Қишлоқ хўжалик министрлигининг тузилишига ўзгаришлар киритиш орқасида ташкилий ишлардаги ана шу камчиликлар тугатилади. Республика, ўлка, область ва районлардаги маҳаллий қишлоқ хўжалик органларининг тузилишига ҳам тегишли ўзгаришлар киргизиш ва уларнинг ишини яхшилаш керак бўлади. Шу блан бирга, мазкур маҳаллий органларни мустаҳкамлаш керак. Бу ишда область партия комитетлари жиддий ёрдам беришлари лозим.

Қишлоқ хўжалик министрлигига қарашли марказий ва маҳаллий органларнинг ишларидаги яна бир камчиликни кўрсатиб ўтиш керак. Бу камчилик ҳарбирининг янгиликларга бепарво қарашидан иборатдир. Масалан, янги топилган яхши нав'ли уруғлар колхоз ва совхозларга жуда кечикиб тарқатилади. Уруғларнинг нав'лари шундай тартибда синалади ва кўпайтириладики, натижада бирор янги нав'ни кенг ёйиш учун уни ақалли 8—10 йил синаб кўриш керак бўлади.

Бизда ҳархил экинларнинг агротехникаси, колхозларда меҳнатни уюштириш, чорвачилик, машиналаштириш соҳасида кўпгина яхши тажриба ортдирилди. Бу тажрибани тезроқ қўллаб кўриш ва кенг миқ'ёсда ёйиш ўрнига, кўпинча ишни пайсалга соладилар, масалани ҳа деб муҳокама қилаберадилар, эскиликдан қутилаолмайдилар.

Ана шундай тор доирада иш кўриш каби ҳоллар марказий аппаратдагина эмас, балки жойларда, илмий ва тажриба муассасаларида ҳам бор. Одамлар тажриба станцияларида ўн йиллаб ишлайдилар, яхши натижаларга эришадилар, ҳолбуки улар қилган ишларнинг талайгина қисми мазкур тажриба станциясидагина қолиб кетади ва атрофдаги район ҳамда колхозларга кенг ёйилмайди. Бунинг натижасида, жуда муҳим тажрибалардан фойдаланилмайди. Илғор тажрибани ёйиш қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда катта аҳамиятга эга. Бинобарин, Қишлоқ хўжалик министрлиги ва Совхозлар министрлиги органларининг раҳбарлигидаги ана шу камчиликларга хотима бериш керак.

Сўнгра, қишлоқ хўжалик ишларига кечикиб тайёрланиш жиддий камчиликдир. Бу камчилик Қишлоқ хўжалик министрлигининг ишларида ҳам, маҳаллий партия ва совет ташкилотларининг ишларида ҳам бор.

Қишлоқ хўжалиги шундай бир соҳаки, деҳқончилик ишларига тайёргарлик кўришда фурсатни қўлдан бой бериб қўйиш, ҳосилдан маҳрум бўлиб қолиш демакдир. Ҳосил олиш учун бир йил аввал тайёргарлик кўриш керак: ерни яхши ҳайдаб, ёзда ва кузда шудгор қилиб қўймасанг, ҳосилдан ҳам маҳрум бўласан, қишлоқ хўжалик машиналари ва тракторларини қиш фаслида ремонтдан чиқармасанг, экиш ва йиғим-терим ишларини барбод қиласан, ҳосилдан ҳам маҳрум бўлиб қоласан; ёз фаслида ем-хашакни ғамлаб қўймасанг — қишда молларнинг нобуд бўлишига сабаб бўласан.

Ўртоқлар! Мен ҳаммага аён бўлган нарсалар тўғрисида гапирмоқдаман, ҳолбуки шуни э'тироф қилиш кераки, биз қишлоқ хўжалик ишларига кечикиб киришишимиз блан жуда кўп нарсани қўлдан бой бериб қўямиз: ишга кечикиб тайёргарлик кўрадилар, шундан кейин эса, ҳайбаракаллачилик блан шошилинч чоралар кўрадилар, ба'зан иш билмас вакилларни юборадилар. Қишлоқ хўжалигига ўз вақтида раҳбарлик қилиш ҳал қилучи аҳамиятга эгадир, қишлоқ хўжалигига раҳбарлик қилиш хўжаликнинг бошқа бирон тармоғига раҳбарлик қилишдан ҳам каттароқ аҳамиятга эгадир.

Сўнгра, умумий камчиликларнинг яна бири шуки, районларда айрим колхозларга, областьларда эса,—айрим районларга нисбатан алоҳида-алоҳида қараш ўрнига, қишлоқ хўжалигидаги ишларни ўртача рақамлар блан ўлчайдилар. Амалий ишларимиздаги ана шу камчилик бўлмаганида, бизда қолоқ районлар, МТС лар, қолоқ колхоз ва совхозлар анча кам бўлур эди. Бунга шубҳа қилмасак ҳам бўлади, чунки ҳарбир жойнинг хусусиятини э'тиборга олиб, шунга мувофиқ ташкилий иш кўрилганида бундай қолоқликка йўл қўйилмаган бўлур эди. Мен бу тўғрида кўп тўхталиб ўтирмайман. Фикримча, бу масала тажрибали раҳбарларга етарли даражада равшан бўлса керак.

Ўртоқ Сталин бизга планни тузишда ва бутун ишда ўртача ишловчиларга эмас, балки илғорларга тенглашиш керак, деб такрор-такрор та'лим бериб келаётир. Бунга амал қилиш хўжаликларга раҳбарликни яхшилаш ва планларимизнинг бажарилишини та'минлаш учун энг муҳим шартдир. Қишлоқ хўжалигига раҳбарлик қилишда, бу чора жуда муҳимдир. Масалан, район ва областьларда қишлоқ хўжалиги қандай планлаштирилаётганлигини олиб кўрингиз. Қишлоқ хўжалиги соҳасидаги планларимиз шундай тузиладики, уларда район, область учун ўртача ҳосил миқдори, чорвачилик юзасидан ўртача миқдор, трактор қиладиган ишнинг ўртача миқдори кўрсатилади. Аммо, гап шундаки, ба'зи районлар, бази колхоз ва МТС лар ана шу ўртача миқдорлардан аллақачон ошиб кетганлар. Демак, бундай ҳолларда планларимиз олдинга эмас, балки орқага судрайди.

Демак, ўртача миқдорларга қараб план тузмасдан, балки планларни илғорлар, ўрта даражадагилар, қолоқлар учун алоҳида-алоҳида тузиш, ўрта даражадагилар ва қолоқларни илғорлар даражасига етказиш керак.

Колхоз, МТС ва совхозлардаги ташкилотчилик ишлари ўрнига, ма'мурий усуллар қўлланилади. Бундай камчиликка узил-кесил хотима бериш керак. СССР Министрлар Совети ва ВКП(б) Марказий Комитетининг 1946 йил 19 сентябрьда чиқарган қарорида колхозларга нисбатан бундай ма'муриятчилик қўлланилганлиги тўғрисида очиқ айтилган эди. Ишнинг моҳиятига тушиниб олиш, аниқланган камчиликларни йўқотиш ўрнига, кўпинча колхоз, МТС ва совхозлардаги ходимларни ўзгартирабередилар, колхоз, МТС ва совхозларни айланиб келаберадилар, ёки ҳархил вакилларни юбориш блан овора бўладилар, ҳар қандай топшириқ, графиклар бериш блан шуғулланадилар. Аммо бу топшириқ ва графикларнинг бажарилишини ташкилий ишлар блан та'минламайдилар.

Масалан, колхоз раислари ва МТС директорларини кўп ўзгартирадилар. Раҳбарликнинг бундай усулини ма'қуллаб бўладими? Масалан, Кострома областида 1946 йилда 1304 колхоз раиси ёки барча колхоз раисларининг ярми ўзгартирилган. Куйбишев областида 1945 йилда 540 колхоз раиси ўзгартирилган. Пенза областида 115 МТС директоридан 54 таси ўзгартирилган.

Шуни тушиниш кераки, колхоз ва МТС ларга ёрдам бериш ва уларда кунсайин ташкилий иш олиб бориш ўрнига, ма'мурий усулларни қўллаш ҳамда колхоз ва МТСлардаги ходимларни тез-тез ўзгартириб туриш, раҳбарларнинг кучини эмас, балки заифлигини кўрсатади. Раҳбарликдаги бундай ярамас усулга хотима бериш керак.

Ниҳоят, қишлоқ хўжалигига раҳбарликни яхшилашнинг яна бир шарти тўғрисида гапираман. Ўртоқ Сталин, раҳбарлик қилмоқ учун воқиаларни олдиндан пайқамоқ керак, деб такрор-такрор айтган эди. Ўртоқ Сталин амалий ишимизда ўзибўларчилик каби жиддий камчиликни йўқотиш керак деб, бизни огоҳлантирган эди. Ўзибўларчиликка йўл қўйилганида кишилар оқимга қараб бораберибб, оқибатда қандай аҳволга тушиб қолишларини билмайдилар.

Ишимиздаги шу камчилик йўқотилган дея оламизми? Йўқ, бундай деяолмаймиз. Колхозларда қишлоқ хўжалик артели Устави бузилганлиги аниқланади. Бу нарса иш ўз ҳолига ташлаб қўйилганида қандай оқибатларга олиб келиши учун очиқ бир мисол бўлаолмайдими? Иш ўз ҳолига ташлаб қўйилганида, колхозлардаги жамоат ерларини талон-тарож қилиш яна такрорланиши мумкин эдими?

Айрим районлар, колхоз ва МТС ларнинг ишида ва планларини бажаришда жиддий нуқсонлар бўлгани ҳолда, ташкилотларимиз бундай нуқсонлардан бехабар бўлиб қолишлари каби кўп фактлар ишнинг ўз ҳолига ташлаб қўйилганлигини исбот қилмайдими? Иш ўз ҳолига ташлаб қўйилмаганида бундай нуқсонлар анча кам бўлур эди.

Қишлоқ хўжалигига раҳбарликни яхшилаш учун ташкилотларимизнинг ишларидаги бундай камчиликларга узил-кесил хотима бериш керак.

Лойиҳада қишлоқда партиявий-сиёсий ишларни кучайтириш чоралари кўрсатилади. Уруш даврида ва урушдан кейинги йилларда қишлоқлардаги коммунистлар сони бир ярим мартадан зиёд кўпайди, колхоз партия ташкилотларининг сони икки мартадан зиёд ортди. Аммо шуни э'тироф қилиш кераки, қишлоқда ташкилий соҳадаги раҳбарлик, партиявий-сиёсий ишлар, қишлоқ хўжалиги олдида турган вазифалардан анча орқада қолмоқда. Шу сабабдан, лойиҳада қишлоқ район партия комитетларини мустаҳкамлаш, қишлоқда сиёсий ишларни кучайтириш, МТС, колхоз ва совхоз партия ташкилотларининг ишларини яхши йўлга қўйиш чоралари кўрсатилди.

Ўртоқлар! Қарор лойиҳасида бир йилни эмас, балки бир неча йилни кўзда тутиб қишлоқ хўжалигини ривожлантириш чоралари белгиланди. Бу йил кўкламдаги экиш ишларига яхши тайёргарлик кўриш ва экинларни ўз вақтида экиб олиш яқин оралдаги вазифамиздир. Бу чора қишлоқ хўжалигини ривожлантириш юзасидан белгиланган программани бажариш ишига қўшиладиган катта ҳисса бўлади.

Қишлоқ хўжалигини ривожлантириш соҳасида қўйилган вазифалар барча партия ташкилотлари ва совет ташкилотларидан зўр ғайрат блан ишлашни талаб этаётганлиги равшан. Бу вазифаларни қисқа вақт ичида бажариш учун бизда ҳамма шароит бор.

Биринчи жаҳон урушидан кейин мамлакатимизнинг қишлоқ хўжалиги 10 йил мобайнидагина асосан урушдан аввалги даражага етказилган эди. Эндиликда биз қишлоқ хўжалигимизни анча қисқа вақт ичида 1940 йилги юксак даражага етказиш имконига эгамиз. Бунинг учун бизда колхозлар, совхозлар, МТСлар, машиналар базаси каби катта имкониятлар бор, кадрларимиз бор, колхоз қурилиши даврида кўп тажриба ортдирдик, қишлоқ хўжалигини зарур нарсаларнинг ҳаммаси блан та'минлаш учун ривож топган саноатга эгамиз. Партиямиз Ўртоқ Сталин раҳбарлиги остида қишлоқ хўжалигини ривожлантириш соҳасида қўйилган вазифаларни бажаради. Бунга шак-шубҳа йўқ.

Мас'ул муҳаррир:
С. РАЖАБОВ.

РЕДАКЦИЯ ва НАШРИЕТ АДРЕСИ: Тошкент, Алексеев кўчаси № 8, РЕДАКЦИЯ БЎЛИМЛАРИНИНГ ТЕЛЕФОНЛАРИ: Партия турмуши бўлими — 33469; Пропаганда-агитация бўлими — 34780; Саноат бўлими — 31048; Совет қурилиши бўлими — 31228; Қишлоқ хўжалик бўлими — 34455; Хатлар бўлими — 32347; Э'лонлар бўлими — 37062.
«Қизил Ўзбекистон» ва «Правда Востока» бирлашган нашриётининг босмахонаси. Тиражи 64,5 минг № 113. Р.02463.